

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Atentát na Reinharda Heydricha

Jakub Záluský

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Atentát na Reinharda Heydricha

Jakub Záluský

Vedoucí práce:

Prof. RNDr. Ivo Budil, PhD., DSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Na tomto místě bych chtěl poděkovat profesorovi RNDr. Ivo Budilovi, PhD., DSc., za jeho trpělivost, ochotu, cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 KRITICKÉ ZHODNOCENÍ PRAMENŮ.....	5
3 PŘÍČINY A VZESTUP HITLEROVY MOCI.....	8
3.1 Locarno – 20. Léta.....	9
3.2 Nástup Hitlera k moci – 30. léta.....	10
3.3 Zahraniční vztahy Německa.....	11
3.4 Rozpad Versailleského systému.....	14
4 MOBILIZACE ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY.....	17
4.1 Květen 1938 a částečná mobilizace.....	18
4.2 Všeobecná mobilizace a mnichovská dohoda.....	19
4.3 Uspořádání republiky do 15. března 1939.....	21
4.4 Exilové státní zřízení Edvarda Beneše.....	22
5 ROK 1941 – MEZNÍK V ČESKOSLOVENSKÉM ODBOJI....	27
6 VZNIK PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAV.....	28
6.1 Protektorátní vlády.....	30
6.2 Národní souručenství.....	32
6.3 Situace v protektorátu před příchodem Heydricha.....	34
7 ZAHRANIČNÍ A DOMÁCÍ ODBOJ.....	37
7.1 Domácí odboj.....	37
7.2 Zahraniční odboj.....	42
8 REINHARD HEYDRICH.....	45
8.1 Protektorát za Heydricha do atentátu.....	46
9 ATENTÁT NA REINHARDA HEYDRICHA.....	50
9.1 Skupiny Anthropoid, Silver A + Silver B.....	51
9.2 Karl Hermann Frank.....	52
9.3 Atentát a doba do Heydrichovi smrti.....	54
10 HEYDRICHIÁDA.....	59
10.1 Lidice a Ležáky.....	63
11 OHLAS ATENTÁTU V ZAHRANIČÍ.....	67
12 ZÁVĚR.....	69

13 SEZNAM LITERATURY.....	71
14 RESUMÉ.....	74
15 SEZNAM PŘÍLOH.....	75
PŘÍLOHY.....	76

1 ÚVOD

Bakalářská práce, jejímž tématem je „Atentát na Reinharda Heydricha“, je zaměřena nejen na samotný již zmíněný atentát a bezprostřední jevy týkající se osoby Reinharda Heydricha, ale i na události, které jeho vstupu na politickou, mezinárodní a zvláště československou scénu předcházely.

Atentát na R. Heydricha spadá do doby, ve které docházelo k přelomovým událostem, které ovlivnily další vývoj československého státu po zbytek 20. století. Toto téma jsem si tedy zvolil právě z toho důvodu, že atentát na zastupujícího říšského protektora je jednou z těchto zlomových událostí, které hluboce dopadly na český národ a spadá do období, které bylo pro československou společnost z hlediska její budoucnosti zcela přelomové. Důsledky událostí druhé světové války, i samotný atentát, ovlivnily vývoj československého státu na dlouhá desetiletí dopředu. S ohledem na skutečnost, že dopady druhé světové války ovlivňují ve svém důsledku stále naši dobu, považuji za zajímavé zkoumat příčiny některých událostí, které hluboce zasáhly český národ.

Někteří historikové interpretují Heydrichův příchod do Prahy jako odpověď nacistů na kritickou situaci v Protektorátě¹. Klíčovým rysem Heydrichovy strategie bylo preferenční zacházení s dělníky a rolníky, protože byly pro fungování protektorátní ekonomiky nepostradatelní. Tato politika však měla být pouze dočasným řešením. Konečným cílem Heydrichovy politiky v Protektorátě bylo především rozdělit podrobený národ a neutralizovat schopnost národního odporu. První Heydrichovou akcí po jeho nástupu do funkce zastupujícího říšského protektora bylo zatčení tehdejšího ministerského předsedy Eliáše, který byl zároveň jednou z nejvýznamnějších osob protinacistického odporu na území Protektorátu. Ve stejné době také začaly být realizovány první transporty protektorátních Židů do koncentračních táborů. Klíčovým rysem Heydrichovy strategie bylo také zastrahování protektorátního obyvatelstva. Stanné soudy, které byly základními nástroji teroru, vyhlášovaly pouze tři druhy rozsudků: smrt, osvobození a předání

¹MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 181.

gestapu, což znamenalo transport do koncentračního tábora². Represe však byly mimořádně selektivní. Mezi nejčastější oběti patřili zejména učitelé, státní zaměstnanci či armádní důstojníci.

Ve stejné době došlo k definitivnímu rozkolu mezi londýnskou exilovou vládou a protektorátním prezidentem Háchou, který se přikláněl k úplnému podřízení nacistické moci. Z hlediska londýnského exilu ztratila protektorátní vláda legální autoritu.

Na konci roku 1941 došlo ke zhoršení německých válečných vyhlídek. Do středu nacistických zájmů se nyní dostala především kontribuce národů v okupovaných zemích. Heydrich již nepovažoval za vhodné udržovat Háchovu vládu paralyzovanou, ale naopak její aktivizace se ukázala jako žádoucí protitah proti Benešovu formálnímu vyhlášení války ze strany Československa, učiněného v prosinci 1941³. I přesto však měla protektorátní vláda nadále sloužit jako prodloužená ruka říšského protektora. Z toho důvodu tedy došlo v lednu 1942 k vládní reorganizaci. Novým předsedou vlády se stal Jaroslav Krejčí. Zároveň ve stejné době bylo zrušeno stanné právo. Souběžně s reorganizací vlády proběhla reorganizace celé státní správy. Do této správy bylo instalováno mnoho nacistických úředníků. Došlo k integraci českých vládních úřadů do byrokracie Říše. Došlo k zesílení snahy o germanizaci českého národa.

V této době je tedy otázkou, nakolik se Heydrichovi podařilo vyřešit problémy, které v minulosti vedly k jeho vlastnímu jmenování do úřadu zastupujícího říšského protektora. Záznamy německé kontrašpionáže z období Heydrichova protektorství ukazují, že akty sabotáže nejenže nepřestaly, ale dokonce byly utvářeny nové odbojové skupiny a pokusy o sabotáž v průmyslu⁴. Většina Čechů zůstávala i nadále nepřátelská vůči nacistickému režimu. Tato skutečnost však nebyla pro Heydrichovy plány důležitá. Zdálo se, že československá společnost se naučila vycházet vstříc nacistickým záměrům. Čeští dělníci se účastnili bezplatných dovolených a na oplátku

²MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 188.

³Tamtéž, s. 194.

⁴Tamtéž, s. 199.

plnili své úkoly. Výsledky sběru lyží a teplého oblečení pro německé vojáky byly v protektorátu také příznivé. Dokonce i česká byrokracie fungovala bez větších problémů dle nacistických záměrů. Spokojenost nacistů s podmínkami v Čechách i na Moravě je nejpřesvědčivějším dokladem, že snaha podzemí rozpoutat účinný odboj zůstávala přinejmenším neprůkazná⁵. Tomuto faktu také odpovídá skutečnost, že atentát na Heydricha byl zosnován v Londýně.

Z hlediska obsahového je bakalářská práce mimo úvod a závěr systematicky rozdělena do devíti kapitol a souvisejících podkapitol, v nichž jsou postupně nastíněny jednotlivé zjištěné poznatky čerpané z mnoha literárních zdrojů. První kapitola bakalářské práce je věnována příčinám druhé světové války a vzestupu Hitlerovy moci ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Druhá kapitola je zaměřena na částečnou i všeobecnou mobilizaci československé armády včetně důležitého strategického jednání, které vyústilo podpisem Mnichovské dohody, jež následně měla zásadní neblahý vliv na vývoj Československa, s čímž úzce souviselo i exilové státní zřízení Edvarda Beneše. Kapitola třetí představuje mezník v československém odboji. Kapitola čtvrtá zahrnuje náhled na nucený vznik Protektorátu Čechy a Morava, v němž bylo založeno Národní souručenství jako určitá demonstrující strana vystupující proti německému nátlaku. Nacistická německá okupace byla pro bývalé Československo natolik nepřijatelná, že vyústila zřízením domácího a zahraničního odboje, o nichž pojednává kapitola pátá. Následující kapitola bakalářské práce již zachycuje osobnost Reinharda Heydricha, jeho soukromý život i veřejnou činnost, kterou se tak krutě podepsal na osudu československého národa. A právě na popud těchto krutostí, kterých se na československém obyvatelstvu dopustil, byl na Reinharda Heydricha uskutečněn atentát, jež přibližuje a popisuje sedmá kapitola. V další kapitole, tedy v kapitole osmé, je charakterizována heydrichiáda, která označuje násilné období vůči československému národu po Heydrichově úmrtí jakožto výraz krvavé msty ze strany německých činitelů. Poslední kapitola bakalářské práce předkládá ohlas atentátu na Reinharda Heydricha v zahraničních zemích, které ve velmi velké míře vyjadřovaly vůči českému národu vítané a pozitivní reakce.

⁵MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 201.

Z celkového pohledu se práce zabývá okolnostmi, které ovlivnily vývoj Československé republiky od konce 1. světové války až do roku 1942. Hlavním cílem bakalářské práce je uvést a specifikovat příčiny, důvody, průběh a následky atentátu na Reinharda Heydricha včetně uvedení souvisejících událostí. Ve své práci se budu snažit zodpovědět některé otázky související jak se samotným atentátem na R. Heydricha, tak i se situací zahraničního i domácího odboje. Hlavní výzkumnou otázkou, kterou se pokusím objasnit, jsou příčiny realizace atentátu na R. Heydricha. Dále se pokusím nastínit důvody, proč byl atentát organizován zahraničním odbojem, a nikoliv odbojem domácím. Je totiž všeobecně známo, že vztahy mezi domácím a zahraničním odbojem, stejně jako mezi představiteli londýnské exilové vlády a protektorátní vlády se v průběhu války poněkud komplikovaly v důsledku jak politiky nacistického Německa, tak i válečných událostí na straně spojenců.

2 KRITICKÉ ZHODNOCENÍ PRAMENŮ

Mezi zdroje své práce jsem zařadil celou řadu význačných autorů, jejichž díla a odbornou kvalitu práce nelze zpochybňovat. Jedná se zejména o autory F. Emmerta, J. Kuklíka, J. Gebharta, V. Mastného, A. Orta, M. Švece či J. Zímka. Jejich publikace se vyznačují vysokou kvalitou zpracování a odbornou fundovaností známou v rámci vědecké obce, a také proto považuji jejich díla za klíčovou literaturu nezbytnou pro zpracování mého tématu bakalářské práce. V následné části textu se tedy pokusím kriticky zhodnotit pouze ta díla, jež mají určité specifické rysy, či mohou působit problematičtěji pro dané téma.

V otázce přípravy atentátu na R. Heydricha hrála důležitou roli osoba Edvarda Beneše. Z toho důvodu je mezi prameny tohoto textu zařazeno dílo Jindřicha Dejmka „Edvard Beneš: Politická biografie českého demokrata“. J. Dejmek patří mezi fundované znalce, kteří nepostrádají široký vhled do dané problematiky. Jak již z názvu díla vyplývá, autor se soustřeďuje na Benešovu politickou osobnost a vynechává zcela jeho soukromou osobu. To může být škoda pro pochopení širších souvislostí s Benešovými postoji v konkrétních situacích, ale pro mou práci posloužila kniha jako cenný zdroj o dění v londýnském exilu. Přínosná je zejména skutečnost, že autor dokázal zasadit postavu E. Beneše do zahraničně-politického rámce a neomezil se jen na otázku československého prostoru.

Vzhledem k tomu, že do své práce jsem zařadil také krátkou pasáž o osobě R. Heydricha, doplnil jsem mezi zdroje také knihu od Güntera Deschnera „Reinhard Heydrich: Architekt totální moci“. Ačkoliv se jedná o starší práci o Heydrichově úloze v Protektorátu, která bývá také negativně hodnocena kvůli neaktuálnosti způsobu, kterým její autor interpretuje některé souvislosti, je toto dílo dostačujícím zdrojem základních faktů o Heydrichově osobě. Na základě některých zdařilých recenzí, např. recenze M. Kárného, si uvědomuji, že toto dílo je velmi problematičtěji z hlediska autorova přístupu k osobě R. Heydricha a také zdrojů, které autor využil k interpretaci některých událostí, neboť se jedná o prameny pocházející z Heydrichova okupačního aparátu.

Dalším vybraným titulem, který jsem zařadil mezi prameny svého textu, je kniha Jaroslavy Eliášové – manželky bývalého protektorátního předsedy vlády Aloise Eliáše, nazvaná „Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení“. Tato kniha je zajímavá především proto, že nabízí informace od přímého účastníka a svědka některých událostí, které přímo souvisely s Heydrichovou politikou, činností domácího odboje a důsledky atentátu.

Dalším titulem, který jsem se rozhodl zařadit mezi prameny své práce, je „Atentát na Reinharda Heydricha“ od autora Miroslava Ivanova. Také v tomto případě se jedná o literaturu staršího data, vydanou již v roce 1987. Jistým problémem této literatury je skutečnost, že autoři se v této době nedokázali vyvarovat opakování jistých mýtů o Heydrichově roli a s tím souvisejících událostí, což může být problémem pro správné pochopení minulosti. Ivanov se ve své knize zasloužil o vznik legendy o konání jisté porady špiček okupačního aparátu, které se údajně měly dohodnout o odstranění von Neuratha, což mělo umožnit nástup Heydricha k moci v Protektorátu. S vědomím těchto „problémů“ lze s touto literaturou také pracovat a využít některé faktografické údaje. Pro zachování objektivity jsem tedy zařadil mezi prameny také jinou knihu zabývající se atentátem: „Heydrich kontra Anthropoid: Známe celou pravdu?“, v níž se autor Miloslav Jenšík snaží poměrně objektivním způsobem a s využitím širokého spektra zdrojů objasnit některá fakta.

Jiným titulem zařazeným mezi mé prameny je kniha od Karla Kýry „Zaváté stopy české historie“. Ačkoliv toto dílo není věnováno výhradně tématu atentátu na R. Heydricha, nabízí některé zajímavé postřehy a informace, se kterými lze pracovat v mém textu. Kniha byla také zařazena mezi mé zdroje, jelikož se jedná o autora, jenž je uznávaným publicistou a spisovatelem.

Zajímavý náhled na zahraniční odboj nabízí kniha od Pavla Mückeho „Místa paměti druhé světové války: Svět vojáků československého zahraničního odboje“, přestože jejím hlavním posláním je přiblížit čtenáři problematiku postojů k velkým událostem a klíčovými aktéry dějin.

Jako zdroj informací jsem také zařadil titul „JUDr. Emil Hácha“ od autora Tomáše Pasáka. Jedná se o zdařilou interpretaci Háchovy role v tragických událostech československých dějin. Je to jedna z mála knih, která se nepokouší nabízet ryze černo-bílý obraz Háchy coby kolaboranta. Titul byl zařazen mezi mé zdroje zejména z důvodu objektivního přístupu k historickým datům v souvislosti s Heydrichovým působením v Praze.

Titul Jiřího Šolce „Přijdeme za svítání“ jsem zařadil mezi své zdroje z toho důvodu, že autor knihy předkládá zdařilým způsobem výklad událostí týkající se samotného atentátu a jeho přípravy. Kniha nabízí vhled do problematiky operací československých parašutistů.

3 PŘÍČINY A VZESTUP HITLEROVY MOCI

Příčiny vzniku druhé světové války lze nalézt již ve výsledku první světové války. Z hlediska Německa šlo především o to, aby došlo k revizi uspořádání, jež bylo nastoleno Versailleskými mírovými smlouvami.

Hlavním ručitelem míru tak byla nově ustavená Společnost národů. Její slabinou však byla přetrvávající neshoda Francie a Velké Británie ohledně přístupu k Německu. Zatímco Francouzi chtěli, aby se Společnost národů vyvinula v bezpečnostní systém namířený proti Německu, Britové ji považovali za systém smírného řešení sporů, který bude zahrnovat i Německo⁶. Nakonec se prosadil britský přístup. Negativní stránkou Paktu Společnosti národů byla jeho příliš obecná formulace. Navíc prostředky pro zachování míru nebyly dost účinné; byly jen hospodářského rázu a nebyly obecně zachovávány⁷. Samotný Pakt byl namířen proti agresi a nikoliv proti Německu, takže by bylo obtížné ho použít proti Německu, pokud by tato země nebyla členem Společnosti národů⁸. Ve skutečnosti samozřejmě všechny státy nebyly členy této organizace, což tedy snižovalo její autoritu.

Stabilitu mezinárodního systému měla posílit také tzv. Washingtonská konference, která se uskutečnila na přelomu let 1921/1922. Jednání se účastnily vítězné mocnosti první světové války včetně USA. Vzniklé versaillesko-washingtonské uspořádání vyhovovalo vítězným mocnostem, zejména Francii, ale také mělo řadu odpůrců, mezi které patřily nejen státy poražené v čele s Německem, ale také ty, které nebyly spokojené s výsledky války – především Itálie, Japonsko, SSSR⁹.

⁶TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 56.

⁷KEPRTA, Josef. *Zápas o svobodu*. s. 6.

⁸TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 56.

⁹CUHRA, Jaroslav. *České země v Evropských dějinách*. s. 48.

3.1 Locarno – 20. léta

Prvním ministrem zahraničních věcí nově vzniklé Československé republiky byl Edvard Beneš. Již od počátku se nová republika orientovala na západní mocnosti. Mladý ministr zahraničních věcí Beneš se snažil především dokázat světové veřejnosti, že nová Československá republika je jediný stát ve střední Evropě, který může celé oblasti zajistit nejen stabilitu, ale také dokáže zadržet bolševismus¹⁰. Benešovým cílem v této době bylo zejména zachování historických hranic Čech, Moravy a části Slezska. Jistým zlomem v mezinárodních vztazích byl podpis locarnské smlouvy v prosinci 1925. Tento pakt zaručoval neměnnost versailleské hranice Německa s Francií a Belgií a respektování demilitarizované zóny v Porýní, přičemž Británie a Itálie se zavazovaly vojensky vystoupit proti případnému narušiteli dohod¹¹. Tato smlouva z Locarna měla Evropě zajistit mír. Po podpisu locarnské smlouvy byla ze strany Německa potvrzena smlouva z Rapalla z roku 1922 mezi sovětským Ruskem a Německem. Rapallská smlouva ukázala, jak je celý dosavadní systém zahraničních vztahů vítězných evropských států křehký, což jen urychlilo zahájení opatrných jednání Československa se Sověty o možnosti sjednání čs.-sovětské obchodní smlouvy¹². Locarnský systém měl však také několik nedostatků. Jednak zde opět hrála roli nepřítomnost USA, ale také zde představovala problém přítomnost Itálie. Hlavním důvodem pro zapojení Itálie do locarnského systému byla snaha posílit dojem britské neutrality, ale nikdo již v té době nepředpokládal, že by Itálie skutečně dokázala udržovat rovnováhu mezi Francií a Německem¹³. Pro Němce byla smlouva z Locarna jedním z prostředků, jak dosahovat ústupků spojenců v záležitostech tvrdých versailleských omezeních. Přestože Locarnská smlouva ve svém důsledku oslabila pozici československého státu, lze souhlasit s tvrzením, že „mezinárodní pozice republiky byla vcelku uspokojivá, jelikož německý revizionismus nebyl primárně namířen proti ČSR, ale proti Polsku“¹⁴. I přesto však československá vláda neztrácela čas a hledala i jiné

¹⁰LUKEŠ, Igor. *Benešova cesta k Mnichovu*. s. 18.

¹¹CUHRA, Jaroslav. *České země v Evropských dějinách*. s. 50.

¹²ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Osudné spojenectví*. s. 48.

¹³TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 71.

¹⁴KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 406.

spojence. Důvodem pro hledání dalšího strategického partnera byl vývoj v Německu. Benešovi i Masarykovi bylo jasné, že Německo představuje pro Československo stále větší hrozbu, a že je proto nezbytné normalizovat diplomatické vztahy mezi Prahou a Moskvou¹⁵.

Rok 1929 se nesl v duchu nastupující velké hospodářské krize. Tato krize byla skutečnou katastrofou. V mírových podmínkách ještě nikdy před tím nepoklesla výroba takovým způsobem: světová produkce železa a oceli se v roce 1932 proti roku 1929 snížila o více než polovinu, těžba uhlí o třetinu¹⁶. V Německu nastoupila politika deflace, která byla samozřejmě velmi nepopulární. Zchudlí a propuštění přirozeně hledali naději v jednoduchých receptech na změnu společnosti přímou akcí, jež nabízela extremistická politická seskupení¹⁷. Z této situace nejvíce těžili komunisté a NSDAP.

3.2 Nástup Hitlera k moci – 30. léta

V lednu 1933 se Adolf Hitler stal kancléřem. Vůdcovský princip, který se zformoval během Hitlerovy kariéry, sdílel nacismus s fašismem, a zároveň byl v mnohém výjimečný: v programu prakticky neomezené zahraniční expanze, ve snaze o maximální kontrolu každého jednotlivce a především v rasistickém učení o nadřazenosti árijské rasy a potřebě porobení či likvidace ras ostatních¹⁸. O příčině Hitlerova nástupu k moci panují různé dohady. Je však dokázáno, že Hitler byl jmenován proto, že se svými nacionalistickými spojenci dokázal utvořit většinu v Říšském sněmu, a tím ukončit nenormální čtyři roky vlády pomocí prezidentských dekretů¹⁹. Varovným signálem mělo být již to, že do července 1933 byly rozpuštěny politické strany a NSDAP byla uzákoněna jako jediná strana v říši²⁰. Hitler

¹⁵LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*. s. 43.

¹⁶KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 419.

¹⁷CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách*. s. 69.

¹⁸Tamtéž, s. 71.

¹⁹TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 82.

²⁰CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách*. s. 72.

v následujících letech změnil mnoho věcí, avšak jeho „zahraniční politika byla zahraniční politikou jeho předchůdců, profesionálních diplomatů a ve skutečnosti prakticky všech Němců“²¹. Také Hitler se chtěl zbavit versailleského systému. K Hitlerovu úspěchu také přispěl pozvolný vzestup hospodářství, když se začaly objevovat první známky oživení. K tomu ovšem také přispěla hospodářská strategie nového režimu, jemuž rasismus poskytl výraznou hospodářskou injekci v podobě konfiskace tzv. židovského majetku²².

3.3 Zahraniční vztahy Německa

Jádrem Hitlerovy zahraniční politiky se stala snaha expandovat na východ. Již krátce po svém nástupu k moci vznesl požadavek, aby bylo oficiálně uznáno, že Německo v roce 1917 porazilo tehdejší Rusko. K této porážce skutečně došlo, ale po porážce Německa byl tento verdikt zrušen. V době Hitlerova nástupu k moci bylo Německo stále prakticky odzbrojené. Dle tehdejších úvah se předpokládalo, že bude trvat 10 let, než se z Německa stane znovu vojensky silný protivník. Dokonce ještě roku 1939 nebyla německá armáda vybavena na dlouhou válku a roku 1940 německé pozemní síly zaostávaly za francouzskými ve všem kromě velení²³. V otázce znovuvyzbrojení německé armády nebyly ostatní velmoci jednotné. Na Francii byl vyvíjen nátlak, aby souhlasila s paritou výzbroje s Německem. Tímto způsobem se však před Hitlerem odкрыla slabost mezinárodního společenství. Nyní se vědělo, že Francie zůstala osamocena, zatímco Velká Británie a Itálie mají pro německý postoj pochopení²⁴. Když Německo odstoupilo z odzbrojovací konference a následně vystoupilo ze Společnosti národů, nestalo se nic. Tímto způsobem si Hitler ověřil svou metodu – rozložit protiněmeckou opozici. Z hlediska zahraničních vztahů mohl také zde Hitler využít ve svůj prospěch jistou okolnost. Přestože se v této době normalizovaly vztahy mezi SSSR a Západem, v demokratickém táboře stále ještě převládala poválečná „phobie rouge“, která spatřovala hlavní nebezpečí v Moskvě, zatímco na Německo se

²¹TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 82.

²²KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 421.

²³TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 88.

²⁴Tamtéž, s. 89.

pohlíželo víceméně jako na normální neuspokojenou velmoc, s níž bude možné uzavřít obchod – mocenský kompromis²⁵.

Po Hitlerově nástupu k moci tedy došlo k opětovnému sblížení Francie a Sovětského svazu. Sověti brali nebezpečí z Hitlerova Německa vážně, a proto se pokoušeli více se zapojit do západních bezpečnostních struktur. V roce 1934 dokonce vstoupil SSSR do Společnosti národů. Hrozba, kterou představoval Hitler, jeho rasistický program a nacionalistické principy zavadaly příčinu k zamyšlení evropským demokraciím stejně tak jako autoritativním režimům, a proto mnohé země začaly brát Kreml vážně²⁶. V listopadu 1933 uznaly SSSR de iure Spojené státy.

Pro Německo po roce 1918 byla smlouva uzavřená v Rapallu se sovětským Ruskem velmi důležitá. Dá se souhlasit s názorem, že v očích Němců bylo přátelství z Rapalla podstatným prvkem německé obnovy²⁷. Tato smlouva byla pro Německo výhodná hned z několika důvodů. Jednak bylo Německo bezpečnostně zajištěno proti Polsku, jednak jim tato smlouva pomohla vynutit si různé ústupky od západních mocností, a konečně také do určité míry napomohla ilegálnímu znovuvyzbrojení německé armády²⁸.

Hitler byl přesvědčeným antikomunistou. Konflikt mezi sovětským Ruskem a Německem by mohl být dokonce z jistého hlediska i přínosný pro Hitlerovu pozici. Takový konflikt by totiž posílil Hitlerovu vládu jakožto „ochránce evropské civilizace před komunistickou revolucí“²⁹.

Naproti tomu lze říci, že žádná německá vláda po roce 1918 neusilovala o spojenectví s Polskem. Veřejnost byla ovlivněna ztrátou Gdaňsku a v tehdejších Německu proto nepanovala pro-polská nálada. Hitlera však nezajímala pouhá revize

²⁵KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 422.

²⁶LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*. s. 44.

²⁷TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 92.

²⁸Tamtéž, s. 92.

²⁹Tamtéž, s. 93.

německých hranic, ale chtěl dosáhnout toho, aby Německo v Evropě dominovalo, a proto měl větší zájem na tom, aby sousedy Německa přeměnil v jeho satelity, než aby odštipoval kousíčky jejich území³⁰. Ostatně podobné záměry proklamoval již ve svém díle *Mein Kampf*. V první polovině 30. let však byly tyto ohlášené expanzivní cíle, které daleko překračovaly rámec pouhé revize versailleského pořádku, vesměs považovány za pouhou propagandu, určenou k získávání voličů³¹.

Poláky znepokojilo francouzsko-sovětské sblížení. Ačkoliv měli důvod obávat se Německa kvůli Gdaňsku, zároveň si uvědomovali jisté nebezpečí pramenící z toho, že část východního území Polska byla dřívějším územím nyní sovětského Ruska. Je tedy třeba si uvědomit, že pro tehdejší Polsko byl Sovětský svaz zdrojem větších obav než Hitlerovo Německo. Polsko se i přesto snažilo snížit napětí s Německem, a tak byla uzavřena německo-polská deklarace o neútočení. Tímto způsobem se vlastně podařilo vydělit Polsko z francouzského systému. Hitler byl osvobozen od jakékoliv hrozby, že by Polsko podpořilo Francii; na oplátku, aniž by se vzdal německých stížností, slíbil nevypořádávat je silou³². Hitler z této dohody vyvozoval další důsledky pro německo-polské vztahy. Polsko se mělo plně podřizovat německým zájmům. Pro československý stát mělo uzavření německo-polské deklarace své důsledky. Rozpory mezi Polskem a československým státem měly své kořeny hluboko v minulosti. Jádro problému souviselo s postojem vůči Rusku. Zatímco Poláci v něm viděli odvěkého nepřítele, Češi se aktivně hlásili k panslavismu s Ruskem v čele³³. V této době začalo také Polsko aktivně vystupovat proti Československu. V Polsku začaly vycházet v té době četné protičeské spisy, zčásti bez oficiálního souhlasu, zčásti však i s ním, které vyžadovaly dřív a otevřeněji než německá propaganda rozbití Československa³⁴.

³⁰TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 93.

³¹KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 425.

³²TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 93.

³³ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. s. 67.

³⁴Tamtéž, s. 69.

Pro Hitlera bylo také velmi výhodné spojení s Itálií. Přátelství této země si získal hlavně díky přenechání jižního Tyrolska ve prospěch Itálie. Nezávislé Rakousko působilo jako nárazníkový stát mezi Itálií a Německem. Bylo tedy důležité pro bezpečnost Itálie. Mussolini měl původně v úmyslu balancovat mezi Francií a Německem, inkasovat odměny od obou a nezavazovat se vůči žádnému, ale najednou se ocitl v opačné pozici – když bylo Rakousko ohroženo, potřeboval podporu Francie³⁵. Řešením vzniklé situace měl být návrh podobající se locarnskému systému. Francie a Rusko společně by garantovaly stávající uspořádání na východ od Německa, jako ho Velká Británie a Itálie garantovala na západě. Toto řešení však nebylo žádoucí ani pro Německo, ani pro Polsko. Německo nechtělo žádné další rozšíření francouzského vlivu ve východní Evropě a Poláci byli odhodláni nepřipustit, aby se Rusku dovolilo znovu vstupovat do evropských záležitostí³⁶. Díky těmto postojům se nepodařilo návrh prosadit. Italská politika se stavěla na stranu revizionistických států. Italské diplomacii se úspěšně dařilo rozkládat tzv. Malou dohodu a izolovat tím Československo, neboť Malá dohoda byla vnímána jako nebezpečný rival italského vlivu nejen v dunajské kotlině, ale také na Balkáně³⁷. Malá dohoda byl smluvní systém, který vznikl hlavně z iniciativy československého ministra zahraničí E. Beneše. Malá dohoda vznikla v letech 1920-1921 s podporou francouzské zahraniční politiky, která měla eminentní zájem na posílení svého postavení ve střední a jižní Evropě³⁸. Cílem systému Malé dohody bylo udržení míru, ale také měl protimaďarský charakter, který vznikl jako odpověď na opakovanou snahu bývalého rakouského císaře Karla Habsburského nastoupit na maďarský královský trůn.

3.4 Rozpad Versailleského systému

Na počátku roku 1935 vypovědělo Německo odzbrojovací klauzule Versailleské smlouvy. Tím došlo k odstranění formální překážky, která bránila znovuvyzbrojení Německa. Ve stejném roce došlo také k italskému tažení proti Habeši. Tento konflikt

³⁵TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 96.

³⁶Tamtéž, s. 97.

³⁷ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. s. 73.

³⁸ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Osudné spojení*. s. 61.

skončil italským vítězstvím a fatálně poškodil Společnost národů. Právě v tomto okamžiku se Hitler přesvědčil o slabosti západních mocností. Následovalo obsazení Porýní Hitlerovým Německem. K tomu došlo v březnu 1936. Západní mocnosti však neměly žádné reálné prostředky pro vynucení demilitarizace Porýní. Tímto způsobem došlo ke zničení versailleského i locarnského systému. Lze také souhlasit s názorem, že „politika směrodatných velmocí rozhodně nepůsobila integrativně“³⁹. Zatímco Společnost národů zcela zjevně selhávala, pro USA ležely evropské záležitosti zcela mimo okraj jejich zájmů, Británie nebyla zase ochotna riskovat možnost válečného konfliktu a vůči SSSR panovala značná nedůvěra způsobená Stalinovými brutálními čistkami ze 30. let. Toto jsou tedy příčiny, proč všechny pokusy o společný odpor neuspěly. Rozdílné zájmy a rozdílný modus operandi vnitřní i vnější politiky každého ze zdejších států vedly k tomu, že hrozbě jako celek nečelily - jeden po druhém se dostaly do víru katastrofy a staly se tak či onak její obětí⁴⁰.

Znovuvyzbrojení německé armády bylo milníkem v dalším přístupu vůči Německu. Paradoxně právě nové vyzbrojení Německa otevřelo cestu k jeho definitivní porážce. Jakmile Německo znovu obsadilo Porýní a vybuodovalo velkou armádu, bylo už možné uvažovat o tom, že bude přinuceno k pořádku normálním způsobem - válkou⁴¹.

Jedním z Hitlerových požadavků byl tzv. lebensraum – životní prostor. Od počátku své existence mělo Československo dvě zahraničně-politické možnosti: buď být neutrální, nebo se zapojit do protiněmeckého bezpečnostního systému⁴². Praha zvolila druhou možnost. V československém případě vnímalo Německo vznik nového státu problematicky. Území Československa totiž zasahovalo hluboko do jeho oblasti, což bylo Německem vnímáno jako neustálá hrozba⁴³. Nicméně v otázce

³⁹KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 426.

⁴⁰Tamtéž, s. 427.

⁴¹TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 112.

⁴²ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. s. 74.

⁴³Tamtéž, s. 74.

anexí cizích území Německem se střetávají některé polemické názory o tom, zda by zisk nových území byl pro tehdejší Německo nějak přínosný. Na jedné straně stojí tvrzení, že Německo nepotřebovalo nové trhy, jelikož již v té době se čile rozvíjel obchod mezi Německem a jihovýchodní Evropou. Německo netrpělo ani nedostatkem surovin.. Hitler neprojevil žádný faktický zájem o zisk kolonií, jelikož byly ekonomicky nákladné přinejmenším zpočátku jejich rozvoje. Ani samotná pozdější okupace Ukrajiny v roce 1941 nepřinesla Hitlerovu Německu žádný ekonomický úspěch⁴⁴. Na druhé straně se však objevují názory, že „vnitřní hospodářská tíseň, zvenčí často těžko postižitelná, činila z anexí i hospodářskou nutnost“⁴⁵. Vojenské výdaje totiž vyčerpávaly rezervy. Za fasádou Hitlerova hospodářského zázraku se skrývaly rostoucí hospodářské obtíže.

⁴⁴TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. s. 117.

⁴⁵KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. s. 426.

4 MOBILIZACE ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY

Neustále se rozrůstající vliv Německa na mezinárodní úrovni tedy s postupem času dopadl i na Československo, respektive na Čechy a Moravu.

Z hlediska geografického umístění Československé republiky takřka vše nahrávalo Hitlerovi do karet, jelikož nejenže se Československo nacházelo na výhodné strategické pozici mezi Východem a Západem, ale navíc bylo také Německem přímo obklopeno, a to hned ze tří stran, což jej přirozeně v případě jakéhokoli možného mezinárodního konfliktu velmi oslabovalo.⁴⁶ Naopak pro německou nacistickou stranu to znamenalo pouze příznivé aspekty, jež zjednodušovaly či napomáhaly Hitlerovi později obsadit Čechy a Moravu.

Ačkoli se zpočátku mohlo zdát, že by Československo nemělo mít příliš velké obavy z případného napadení Německem, jelikož disponovalo spojeneckými smlouvami s Francií a Sovětským svazem, opak byl pravdou. Ani předmětné smluvní ujednání mezinárodní pomoci v případě německého nátlaku nepřimělo Francii ani Sovětský svaz k dodržení sjednané dohody o poskytnutí podpory. Na jejich určitou obhajobu lze zmínit, že politická situace v dané době nebyla vůbec jednoduchá, a i když Sovětský svaz svoji pomoc Československu opětovně přislíbil, byly jeho kroky na základě spojenecké smlouvy podmíněny i souhlasem Francie, která však nabídnutí tolik důležité pomoci odmítla. Francie se ve skutečnosti zahájení útoku vůči Německu velmi obávala, a proto požadovala i podporu Británie, která však s tímto návrhem nesouhlasila.⁴⁷ Co se týká Sovětského svazu, tento by v případě nabídnutí spojení s českým národem musel prostřednictvím vlastní Rudé armády projít buď Polskem, nebo Rumunskem, přičemž v obou případech by tímto krokem narušil suverenitu daných států.⁴⁸

⁴⁶MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 15.

⁴⁷Tamtéž, s. 22.

⁴⁸Tamtéž, s. 23.

4.1 Květen 1938 a částečná mobilizace

Rok 1938 a zejména měsíc květen roku 1938 se stal pro Československou republiku doslova nešťastným, jelikož právě v této době vystupňovaly Hitlerovy plány obsadit Československo a podrobit si tak jeho území. Právě v květnu 1938 se měly v Československu konat obecní volby, které byly vysoce negativně poznamenány hrozící německou agresí. V Praze se „volby ústředního zastupitelstva konaly v neděli 22. května. Sudetendeutsche Partei (SdP) stupňovala nátlak, její čelní představitel v Praze Josef Pfitzner ohlásil německé historické nároky na Prahu, které byly odmítnuty jak českým tiskem, tak aktivistickými Němci v Praze.“⁴⁹ Německá propaganda proti Československu se stále více stupňovala a český národ pouze s napětím očekával, co se bude v budoucnu dít.

V návaznosti na vážné obavy vyplývající ze strany Německa v souvislosti s možným rozpoutáním války vůči Československu se v květnu 1938 vládní kabinet v čele s prezidentem Edvardem Benešem vážně zaobíral myšlenkou na vyhlášení mobilizace. Konečné rozhodnutí padlo dne 20. května 1938, kdy vláda Československé republiky skutečně vyhlásila částečnou mobilizaci. Na povolávací rozkaz se tohoto cíleně zaměřeného cvičení zúčastnili zejména příslušníci prvního ročníku první zálohy, kteří patřili k odvodnímu ročníku 1935 spolu s dalšími staršími záložníky, kteří takto vytvořili zvláštní strategické útvary.⁵⁰

Co však předcházelo této situaci, je možné krátce shrnout na základě pravidelných sdělení, které vládě poskytovala Agenturní síť československé armády. Koncem března 1938 uložil Adolf Hitler sudetoněmeckému politikovi Konradu Henleinovi na schůzce v hlavním městě Německa, tedy v Berlíně, povinnost požadovat po Československé republice realizaci takových politických kroků, o nichž předem věděl, že budou pro vládu Československa zcela nepřijatelné a tudíž budou striktně odmítnuty. Veškeré požadavky vůči Československu byly shrnuty do dokumentu zvaného „Karlovarský program“. Jednalo se o účelnou koncepci, na jejímž základě by Hitler získal odůvodněnou možnost zaútočit na

⁴⁹ŠVEC, Michal. *Komunální politika ve Velké Praze*. s. 75.

⁵⁰KAZIMOUR, Ivan. *Edvard Beneš bez adorce*. s. 93.

Československo, což se ostatně později potvrdilo. Daná neblahá událost vyplynula z oficiálního tajného plánu zvaného Fall Grün, jenž byl finálně dokončen 21. dubna 1938, avšak jeho počátky a první znění jednotlivých kroků byly vytvořeny již takřka o rok dříve, přesněji v červnu 1937. K obsazení Československa měla podle tohoto plánu útoku pomoci i Heinleinova Sudetoněmecká strana SdP (Sudetendeutsche Partei). Přibližně o měsíc později, respektive 18. a 19. května 1938 po vydání strategie Fall Grün, začala německá vojska okupovat československé hranice ve Slezsku a severním Rakousku.⁵¹

4.2 Všeobecná mobilizace a Mnichovská dohoda

V následujících měsících po vyhlášení květnové částečné mobilizace již bylo nasnadě, že dříve či později bude vyhlášena i mobilizace všeobecná, která bývá často označována také jako mobilizace úplná. Na rozhodnutí o všeobecné mobilizaci, které oficiálně padlo dne 23. září 1938 z vyhlášení prezidenta československé republiky, již český národ čekal. Lidé už nechtěli pouze pasivně a bezmocně přihlížet tomu, jak je jejich země beztréstně okupována a ničena, tudíž pevné rozhodnutí československé vlády vítali a podporovali.⁵²

Všeobecná mobilizace byla vyhlášena pomocí rozhlasu, a to až asi hodinu a půl před půlnocí. Mobilizace „*povolala osmnáct ročníků I. zálohy a náhradní zálohy všech zbraní a služeb a dále část příslušníků II. zálohy – potřebných specialistů.*“⁵³ Armáda byla připravena a mohla být takřka ihned cíleně využita v boji. Vše, veškeré plány, strategické rozmístování armády i vojenských zbraní včetně připravené pozemní i letecké techniky bylo ale naprosto zmařeno Mnichovskou dohodou, která byla uzavřena a podepsána pouhých šest dní po vyhlášení všeobecné mobilizace.

Jak již bylo uvedeno výše, nedlouho po vyhlášení úplné mobilizace došlo v Mnichově k uzavření dohody o obsazení pohraničí, která se vztahovala na čtyři

⁵¹KAZIMOUR, Ivan. *Edvard Beneš bez adorace.* s. 90.

⁵²MÜCKE, Pavel. *Místa paměti druhé světové války: Svět vojáků československého zahraničního odboje.* s. 25.

⁵³KAZIMOUR, Ivan. *Edvard Beneš bez adorace.* s. 93.

pásma Československé republiky, jež měly být zabráněny ve prospěch Německa. Mnichovská dohoda byla uzavřena 29. září 1938, přičemž zúčastněnými stranami bylo Německo, Francie, Británie a Itálie. Samotného jednání, které probíhalo v jednom z hotelových pokojů přísně hlídaném Gestapem (Geheime Staatspolizei, tajná státní policie), byli přítomni zastupitelé všech čtyř států, tedy Adolf Hitler, Édouard Daladier, Neville Chamberlain a Benito Mussolini, dále vyslanec v Německu Vojtěch Mastný, legační rada Hubert Masařík a další aktéři, mimo jiné i nezbytný tlumočník. Pro Československo, jež nebylo na konferenci pozváno, to znamenalo pouhý fakt přijmout danou dohodu, podřídít se jí a respektovat stanovené podmínky. Na základě Mnichovské dohody, jež byla sepsána Konstantinem von Neurathem, Hermanem Göringem a Ernstem von Weizsäckerem, bylo stanoveno, že jednotlivé zóny či úseky Československé republiky budou uvolněny do 7. října 1938 bez jakéhokoli odporu Československa s tím, že do 10. října téhož roku budou obsazeny Německem. Kromě samotného původního znění obsahovala Mnichovská dohoda i dodatek, jehož obsahem bylo výhodné přislíbení neútočení pro Británii a Francii.⁵⁴

Původní Československá republika byla s platností od 22. listopadu 1938 přeměněna na republiku Česko-Slovenskou. S novým územním uspořádáním přišlo bývalé Československo o zhruba dvaadvacet tisíc kilometrů čtverečních územní plochy a o necelých pět milionů obyvatel. Jelikož nově vytvořené hranice protínaly nejvýznamnější železniční spoje, vnitrostátní doprava byla takřka zlikvidována. Tyto změny nebyly způsobeny pouze hraničními nároky ze strany Německa, ale také ze strany Maďarska a Polska.⁵⁵

Nově vzniklá takzvaná druhá pomnichovská republika se musela co možná nejrychleji přizpůsobit německým nacistickým požadavkům. Dne 21. ledna 1939 proběhlo mezi Hitlerem a ministrem zahraničí Chvalkovským jednání, v němž se Hitler vyjádřil v tom slova smyslu, že se mu proces přizpůsobování se českého národa vůči Německu zdá příliš pomalý a laxní.⁵⁶ V rámci plnění německých

⁵⁴KAZIMOUR, Ivan. *Edvard Beneš bez adorace*. s. 112.

⁵⁵ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. s. 177.

⁵⁶Tamtéž, s. 179.

požadavků byly realizovány rozsáhlé ústupky „vůči německé menšině, byla povolena NSDAP, na německých školách byly zavedeny norimberské zákony. Dne 16. února přijala programová komise Strany národní jednoty plán na zřízení stavovského státu. Zesílily i projevy antisemitismu.“⁵⁷

Do českých zemí vstoupila německá armáda dne 15. března 1939. Pro český národ takto začalo období bezpráví, omezování osobní svobody či zabírání vlastního majetku ve prospěch Německa. Na předmětnou nepříznivou situaci reagoval Edvard Beneš takovým způsobem, že začátkem září 1939 poslal mezinárodním vysoce postaveným státním politikům, ať už prezidentům nebo předsedům vlády telegram, jenž zněl v tom smyslu, že Československá republika je s Německem ve válečném konfliktu. Jednalo se o čistý fakt, který již byl snad každému očividně zřejmý, avšak až z tohoto písemného informování se stal veřejně oficiálním. Po tomto kroku byla v Paříži dne 17. listopadu 1939 prostřednictvím Československého národního výboru vyhlášena druhá všeobecná mobilizace československé armády.⁵⁸

4.3 Uspořádání republiky do 15. března 1939

Před vpádem Německa do Československé republiky byla politická i ekonomická situace Československa poměrně stabilní. Pouze celosvětová hospodářská krize, která vypukla v roce 1930, měla na život českého národa neblahý vliv, jelikož se obdobně jako v jiných státech začala podepisovat nepříznivými důsledky, které se promítly do československé ekonomiky. Jednalo se mimo jiné o velmi vysoký pokles průmyslové výroby, na nějž navazoval nepříznivý aspekt v podobě markantního zvyšování nezaměstnanosti, dále šlo o nedostatek základních potravin, o výrazné snížení cen produktů pocházejících ze zemědělství, byl takřka zastaven mezinárodní obchod a tedy přirozeně naprosto minimalizován export a import. V porovnání s obdobím, které český národ zažil o osm let později, se však zcela jistě jednalo pouze o zanedbatelný, i když ne příliš příznivý časový úsek v životě Čechů a Slováků. Přestože měla hospodářská krize na československý národ drtivý

⁵⁷ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. s. 179.

⁵⁸EMMERT, František. *Česká republika a dvojí občanství*. s. 69.

ekonomický dopad způsobující hluboké snížení životní úrovně obyvatelstva, dá se říci, že i přes všechny těžké životní překážky žili Češi v časech politicky příznivých se zabudovanými prvky demokratického systému, spravedlnosti a svobody.

Poslední parlamentní volby Československé republiky před vpádem Německa na české území se konaly dne 19. května 1935. Na základě výsledků voleb byl československý parlament z větší části zastoupen Sudetoněmeckou stranou, a to v počtu čtyřiačtyřiceti poslanců, přičemž představitelé německých demokratických stran byli v celkovém počtu dvaadvaceti.⁵⁹ „*Volby se staly významnou událostí, kandidátky podalo celkem šestnáct politických stran a volebních seskupení. Základní charakteristikou byla proklamovaná spolupráce stávajících koaličních stran a jejich boj proti kandidatuře ultrapravicových stran (zatímco pro volby v roce 1929 platila spíše charakteristika „všichni proti všem“)*“.⁶⁰ Prezidentem Československé republiky a současně vůbec prvním prezidentem byl Tomáš G. Masaryk, jehož vládní období započalo v roce 1918 a skončilo v roce 1935. V úřadu prezidenta byl Masaryk vystřídán Edvardem Benešem, který zastupoval stát od roku 1935 do roku 1938 a který dříve působil jako ministr zahraničních věcí. Poté již nastoupil do úřadu prezident Emil Hácha, a to od roku 1938 až do konce druhé světové války, tedy do roku 1945. V letech 1935 až 1938 se ve funkci předsedy vlády postupně vystřídali Jan Malypetr, Milan Hodža a Jan Syrový.

4.4 Exilové státní zřízení Edvarda Beneše

Ihned po podání demise, tedy v říjnu 1938, prezident Československé republiky Edvard Beneš vycestoval do Velké Británie, kde se na základě jeho aktivní činnosti ustavila exilová vláda, v jejímž čele stál Jan Šrámek. Vláda v Anglii působila po celé období války s cílem osvobození Československa. Nicméně v Londýně neměl Beneš příznivé podmínky pro svou práci⁶¹. Tuto situaci trefně vystihuje Lockhart: „Situace Čechoslováků při vypuknutí války byla tragickou ilustrací nelásky, jakou lidé cítí

⁵⁹NĚMEČEK, Jan, KUKLÍK, Jan. *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. s. 18.

⁶⁰ZÍMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. s. 60.

⁶¹ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě (1939-1945)*. s. 23.

k těm, jimž ukřivdili“⁶². Francouzská i britská vláda se chovala přinejmenším rezervovaně. Obě vlády byly ve svém přístupu opatrné a „jen na Čechoslováky přísně krčily rameny a jak ve Francii, tak v Británii tíž politikové, kteří v době Mnichova jim nařídili nebojovat, nyní jim vytýkali malomyslnost a podlízavost“⁶³. Z hlediska Západu byla londýnská exilová reprezentace ještě ve složité situaci díky skutečnosti, že Francie prosazovala coby vůdce československé exilové reprezentace Osuského proti Benešovi. Většina členů politické reprezentace Komunistické strany Československa, kterou řídil a vedl Klement Gottwald, se usadila v Moskvě. Lidé, kteří měli zájem bojovat s německou okupací, vstupovali do neustále se rozvíjejících vojenských jednotek a spolu s československými vojáky se účastnili bojových aktivit pořádaných armádami SSSR a Velké Británie.⁶⁴

Československo bylo jako malý stát prakticky ponecháno svému osudu. V době po obsazení Polska se britská vláda klonila k názoru, že malé státy, které nebyly schopny bránit se samy, byly nebezpečím pro mír a že v novém světě, který se měl vybudovat po válce, musí existovat méně států, ale větších; a z tohoto důvodu tedy nechtěli britští vládní představitelé slibovat něco o budoucnosti Sudet⁶⁵. Beneš se však již od samého počátku choval prozíravě. Jednak se nehodlal rozejít s prezidentem druhé republiky Háchou, ani s jeho vládou, jelikož očekával, že Háchova politická reprezentace uhájí před Hitlerem status Československé republiky, což mělo usnadnit návrat k předmnichovskému stavu, jednak počítal již v této době s rozhodující rolí SSSR proti hitlerismu⁶⁶.

Britské a francouzské váhání uzнат československou exilovou vládu mělo neblahý dopad na dění v Protektorátu. Tuto západní zdrženlivost využila nacistická propaganda, která s oblibou zdůrazňovala, že „Britové a Francouzi hodili dr. Beneše

⁶²LOCKHARDT, Robert Hamilton Bruce. *Přichází zúčtování*. s. 83.

⁶³Tamtéž, s. 83.

⁶⁴BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. s. 193.

⁶⁵LOCKHARDT, Robert Hamilton Bruce. *Přichází zúčtování*. s. 95.

⁶⁶ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě (1939-1945)*. s. 25.

přes palubu⁶⁷, čímž vlastně systematicky podkopávali pozici exilu. To mělo samozřejmě určitý dopad na domácí obyvatelstvo. Jednou z reakcí frustrovaného obyvatelstva byly protesty 17. listopadu. Tyto události měly ovšem dopad na zhoršení bezpečnosti pro podzemní hnutí.

Důležitým mezníkem Benešovy nové vlády v zahraničí bylo definitivní a oficiální uznání československého exilového státního zřízení ze strany Velké Británie. Toto uznání však přišlo až po několika letech války, ačkoliv je třeba uvést, že již v roce 1939 došlo alespoň k uznání práva nového Československého národního výboru pod vedením dr. Beneše zastupovat český a slovenský národ. Přitom právě zrušení Mnichova a uznání samého dr. Beneše byly podstatné předpoklady, aby se obnovila ztracená důvěra domácích Čechů ve Francii a Británii⁶⁸. Během následujících dvou let se Benešovi podařilo vybudovat dostatečně pevné exilové státní zřízení, které bylo na vysoké úrovni a prostřednictvím něhož již mohl zahajovat a udržovat oficiální diplomatické styky s mnoha rozličnými státy. Koncem roku 1940 uvedené státní zřízení disponovalo také středně velkou a bojeschopnou armádou, která byla z velké části tvořena leteckou jednotkou. V daném období Beneš navazoval pravidelná spojení s organizacemi založenými za účelem domácího odboje, které ho stále jako prezidenta plně uznávaly a respektovaly.⁶⁹ Ještě před svým odjezdem do exilu vytvořil Beneš jádro podvratné organizace s tajnými buňkami a tajnými spojeními, zároveň nabádal k znovuoobnovení činnosti Maffie – československé tajné společnosti z první světové války⁷⁰.

Vedle Beneše ovšem působily v zahraničí ještě další významné osobnosti české politické reprezentace. Jednalo se o Štefana Osuského a Milana Hodžu. Osuský patřil mezi Benešovy rivály v rámci zahraničního exilu. V jeho neprospěch ovšem hrálo to, že „Osuský bezvýhradně spoléhal na Francii, jelikož se domníval, že obdobně jako v letech první světové války bude i nyní tato kontinentální mocnost znovu osou

⁶⁷LOCKHARDT, Robert Hamilton Bruce. *Přichází zúčtování*. s. 97.

⁶⁸Tamtéž, s. 89.

⁶⁹DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: Politická biografie českého demokrata II*. s. 306.

⁷⁰LOCKHART, Robert Hamilton. Bruce. *Přichází zúčtování*. s. 87.

evropského dění a hlavním garantem obnovení pomnichovské republiky⁷¹. Benešův vztah k M. Hodžovi, bývalému ministerskému předsedovi, byl v exilu značně komplikovaný. V pozadí tohoto vztahu stáli především vojáci, kteří kladli důraz na podíl Slováků na rozbití Československa⁷². Ačkoliv se Hodža pokoušel založit některé exilové organizace, nakonec zůstal mimo hru a nestal se ani členem později vytvořeného Národního výboru. O samostatnou zahraniční akci se také pokoušel gen. Lev Prchala. Tento muž se pokusil zahrát si na diktátora Podkarpatské Rusi. Prchalovým cílem bylo spojit československou věc s velmocenskou šovinistickou politikou beckovského Polska⁷³. Jeho výhodou mohla být jeho vojenská příslušnost, která mu mohla zajistit vliv v armádních kruzích československého exilu. Ovšem v září 1939 odešel Prchala na Západ, kde ztratil svou polskou podporu. Jeho vliv byl nadále nepatrný.

Současně při vzniku exilové vlády bylo založeno i Ministerstvo národní obrany, jehož vznik se datuje k počátku července roku 1940. Oficiální politická reprezentace v čele s E. Benešem totiž přikládala značnou důležitost vytváření zahraničního vojska, které mělo bojovat po boku západních mocností pod československou vlajkou⁷⁴. Ministerstvo národní obrany bylo také centrálním, a tedy i nejdůležitějším řídicím orgánem československého vojenského odboje v exilu, jelikož právě jeho prostřednictvím docházelo k předávání zpráv mezi exilovou vládou v Londýně a odbojem v Československu. Vrchním velitelem národní obrany byl Edvard Beneš, jemuž funkčně podléhal ministr obrany Sergej Ingr.⁷⁵ Aby bylo možné docílit rychlého předávání důležitých sdělení od odbojářů působících v Československu, byla v témže časovém období do Zpravodajského odboru Ministerstva národní obrany integrována Vojenská rádiová ústředna. Tato instituce zabezpečující doslova nezbytné radiové spojení se skládala z technického úseku a provozního oddělení.⁷⁶

⁷¹ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě (1939-1945)*. s. 43.

⁷²Tamtéž, s. 47.

⁷³Tamtéž, s. 48.

⁷⁴Tamtéž, s. 70.

⁷⁵FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 99.

⁷⁶Tamtéž, s. 145.

V rámci činnosti Ministerstva národní obrany byl velmi důležitým orgánem Zpravodajský odbor, mnohdy nazývaný jako Druhý odbor, v jehož čele stál plukovník generálního štábu František Moravec. Odbor byl rozdělen na dvě oddělení, přičemž první oddělení se týkalo ofenzivního zpravodajství pod velením podplukovníka generálního štábu Emila Strankmüllera a oddělení druhé zpravodajství defenzivního, kterému velel podplukovník generálního štábu Josef Bartík.⁷⁷

V souvislosti s potřebou legislativního a reprezentačního orgánu v oblasti zahraničního odboje Československé republiky byla 21. července 1940 ustavena v Londýně Státní rada, jež měla především funkci kontrolní a poradní a která vlastně nahradila dřívější Národní shromáždění. Členové Státní rady byli se samozřejmostí jmenováni Edvardem Benešem na jednoleté období, přičemž od října 1940 do října 1942 mohl exilový prezident namísto zákonných norem vydávat dekrety, po uvedeném období již pouze se souhlasem členů Státní rady.⁷⁸

Beneš se v rámci zahraniční vlády v podobě exilového zřízení zasadil o mnoho pozitivních záležitostí vedoucích ku prospěchu Československa. Mimo jiné se mu podařilo dosáhnout za pomoci mezinárodních kontaktů a jednání znehodnocení nevýhodné Mnichovské dohody z roku 1938 a z ní vyplývajících ujednání, která znamenala pro Československou republiku takřka beztrestné povolení německé okupace vybraných českých území bez toho, aniž by se Československo mohlo patřičně bránit.⁷⁹

⁷⁷FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 152.

⁷⁸Tamtéž, s. 130.

⁷⁹DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: Politická biografie českého demokrata II*. s. 310.

5 ROK 1941 – MEZNÍK V ČESKOSLOVENSKÉM ODBOJI

V roce 1941 však došlo k neblahým událostem, které zasáhly činnost odboje na území Protektorátu. V září 1941 nastoupil do úřadu zastupujícího říšského protektora Reinhard Heydrich. Prakticky okamžitě došlo k zesílení represí. Němci objevili některé nitky podzemního hnutí a došlo k rozsáhlému zatýkání⁸⁰. Zatčen a odsouzen k smrti byl rovněž generál Eliáš. Po vstupu SSSR do války však došlo také k uznání exilové vlády západními spojenci. Díky sovětské účasti v protihitlerovské koalici byla posílena role komunistů v protektorátním odboji. Vztahy mezi občanským a komunistickým odbojem se zlepšily. Přestože zástupci komunistů měli možnost vstoupit do Státní rady v Londýně, nechtěli se příliš svazovat s buržoazním odbojem a hodlali si i nadále zachovat ideovou a organizační nezávislost⁸¹. Ve stejné době již probíhaly přípravy na uskutečnění převratové akce pod záštitou Ministerstva národní obrany. Existovaly však obavy z nastolení vojenské diktatury v osvobozeném Československu. Bezpochyby nejvýraznějším činem evropské rezistence byl atentát na R. Heydricha. V pozadí této akce, zorganizované londýnskými vládními kruhy, stála usilovná snaha o pozvednutí mezinárodní prestiže a autority v okamžiku, kdy se na Západě mluvilo o nulitě mnichovské dohody, která ležela jako těžký kámen na celé Benešově zahraniční akci⁸². Zároveň měla být podnícena činnost domácího odboje, který byl v sovětských i západních kruzích považován za příliš pasivní.

⁸⁰LOCKHART, Robert Hamilton Bruce. *Přichází zúčtování*. s. 178.

⁸¹ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě (1939-1945)*. s. 258.

⁸²Tamtéž, s. 261.

6 VZNIK PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

V rámci historie Československé republiky došlo k mnoha významným a naprosto nezapomenutelným událostem, které se již navždy zapsaly do dějin. Ne vždy se ale jednalo o příznivé události, které by pozitivně ovlivnily další vývoj národa, spíše naopak, mnoho situací je bohužel spojeno s nepříznivými zásadními situacemi a událostmi, jež svojí podstatou a vysokou důležitostí měnily průběh rozvoje československého národa a neblaze se podepsaly jak na tamější generaci Československa, tak i na generacích následujících.

Jednou z těchto událostí byl nucený vznik Protektorátu Čechy a Morava v souvislosti s okupací německých vojsk, která dne 15. března 1939 obsadila Čechy a Moravu. Ještě v tentýž den se na Pražský hrad dostavil Adolf Hitler se skupinou svých přívrženců a již následující den oznámil široké veřejnosti takzvaný Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, který bezprostředně vstoupil v platnost, přičemž měl Československu zaručit nezávislý a autonomní národní vývoj. I přes veškerou snahu prezidenta Emila Háchy při jednání v Berlíně se mu nepodařilo vzniklou situaci nikterak změnit.⁸³ Krátce nato pozbyla dosavadní demokracie svého významu a veřejnost se začala bouřit, ať už šlo o prvoplánované projevy odporu proti okupaci německých vojsk nebo specificky organizované národní odboje, kterých dále přibývalo. Český národ tak pocítil skutečný význam a nezbytnost celonárodní sounáležitosti.

Za zpracování Výnosu o Protektorátu Čechy a Morava byl zodpovědný W. Stuckart z německého ministerstva vnitra. Předloha a vůbec celá koncepce Protektorátu představovala násilnickou a koloniální podobu řešení státoprávního uspořádání. Cílem nově vytvořeného zřízení Protektorát Čechy a Morava bylo germanizovat Československou republiku prostřednictvím přímé diktatury nacionálně socialistického režimu.⁸⁴ Německem okupované české území „začalo náležet k území Velkoněmecké říše. Nový útvar měl být autonomní a měl se spravovat sám. Představitel takzvané autonomní správy musel mít důvěru A.

⁸³GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 9.

⁸⁴PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 65.

Hitlera, zatímco říšský protektor potvrzoval vládu protektorátu. Úkolem říšského protektora byl dohled nad protektorátní správou ve smyslu pokynů A. Hitlera.“⁸⁵

Říšský protektor měl však zcela neomezenou moc, kterou také později vůči českému národu dostatečně využil a uplatnil. Hitler také rozhodl, že říšský protektor je oprávněn kdykoli zasahovat do správy protektorátu a na základě vlastního uvážení činit vlastní rozhodnutí k zajištění udržení bezpečnosti a pořádku. Velkoněmecká říše si postupně přebrala dohled nad telekomunikacemi, dopravou a spoji, bylo zrušeno ministerstvo národní obrany i ministerstvo zahraničních věcí.⁸⁶

Němečtí nacisté začali na území Československa rozšiřovat již předem připravený systém propagandistického nátlaku, na němž se velkou měrou podílel říšský ministr propagandy a lidové osvěty Joseph Goebbels. Němci v duchu podpory nacistické propagandy využívali své převahy a drastickými způsoby obsazovali české území a rovněž nepřiměřeným nátlakem potlačovali jakékoli odlišné myšlení nebo názory.⁸⁷

Od doby prohlášení Československa za Protektorát Čechy a Morava došlo k markantním změnám jak na poli politickém, tak i v hospodářské a společenské oblasti. Hospodářství bylo od základu přeorganizováno a stalo se součástí státem řízené ekonomiky, českou půdu a zemědělské produkty včetně potravin zabrali němečtí okupanti, lidé byli v důsledku pracovní povinnosti a tudíž i nuceného pracovního výkonu umisťováni do určitých odvětví bez možnosti změny,⁸⁸ mzdy byly vypláceny pod záštitou protektorátní vlády, tudíž se jednalo o státní řízení mezd, přičemž hlavní měnou byla říšská marka, u níž byl vůči koruně záměrně stanoven kurs jedna ku desíti, což mělo za následek ztrátové obchodování se zahraničními zeměmi, ať už se jednalo o dovoz či vývoz, které byly navíc podrobeny devizové kontrole.⁸⁹ Veškeré hospodářské a ekonomické aktivity tak byly

⁸⁵PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 66.

⁸⁶Tamtéž, s. 66.

⁸⁷BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. s. 187.

⁸⁸GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 43.

⁸⁹Tamtéž, s. 44.

pod neustálým dohledem přísné nacistické kontroly včetně původních českých bankovních institucí či výrobních podniků.

Vůči českému obyvatelstvu byl zaveden lístkový systém na potraviny, textil i obuv, lidem stále chyběly potraviny, základní potřeby i kupříkladu uhlí na zimu. Všechno tento nedostatek a utrpení mělo za následek vznik domácího a zahraničního odboje, prostřednictvím něhož se český národ snažil zabránit dalšímu násilnému vlivu německých okupantů a navrátit vlastním národu původní politické i ekonomické postavení, demokratické zásady a v neposlední řadě také sociální a společenské normy.

6.1 Protektorátní vlády

Ve spojitosti s neblahou událostí, která se odehrála v Mnichově a se souvisejícím následným německým nátlakem podal dosavadní prezident Edvard Beneš dne 5. října 1938 svoji rezignaci. Ve funkci šéfa zahraniční politiky následně stanul František Chvalkovský, známý jako sympatizant autoritářským režimů, jenž ostatně vynakládal velkou snahu získat důvěru Němců tím, že vždy vyhoví nařízením plynoucím z Berlína.⁹⁰ Na domácí politické scéně stál čelní straník pravicové agrární strany Rudolf Beran, považovaný za politického manipulátora, který stál ještě v opozici proti Benešovi za jeho vlády. Krátce nato byl založen systém dvou politických stran, přičemž jednou z nich byla Národní jednota, jež sestávala z pravicových a centristických politiků, a druhou byla Národní strana práce tvořena sociálními demokraty.⁹¹

V posledních dvou měsících roku 1938, když byl již demokratický systém zcela vysunut a nahrazen systémem autoritářským, byl cenzurován tisk, z odborů vznikla jednotná organizace řízená Národní stranou práce, komunistická strana pozbyla veškeré své moci, lidé byli na svých pracovních místech diskriminováni a často nahrazováni jinými pracovníky. Prostřednictvím Národního shromáždění byl 30.

⁹⁰MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 26.

⁹¹Tamtéž, s. 27.

listopadu 1938 zvolen prezidentem Emil Hácha, jakožto bývalý předseda Nejvyššího správního soudu.⁹²

Co se týká politického uspořádání v roce 1939, doposud působící parlament byl rozpuštěn, načež vznikl výbor Národního souručenství, do jehož čela byl jmenován Adolf Hrubý, z prezidenta Emila Háchy se stal státní prezident.⁹³ Ve funkci předsedy vlády byl Rudolf Beran nahrazen Aloisem Eliášem. Nasnadě byl fakt, že nová protektorátní vláda musela chtít nechtít s německou stranou spolupracovat a takřka ve všech ohledech ji vycházet vstříc.⁹⁴ Německá protektorátní propaganda měla za cíl přeorientovat český národ na německé myšlení, jež mělo bez okolků podporovat Hitlerovy názory a rozhodnutí. Český národ se však k tomuto postoji stavěl chladně a odmítal prosazovat Hitlerovu vidinu na zavedení nového pořádku v celé Evropě.⁹⁵

Německo, které přislíbilo Československu jeho autonomii, však ve skutečnosti tuto zásadu nedodržel. Veřejně sice dávalo najevo ponechání naprosté samostatnosti správy Protektorátu Čechy a Morava, realita byla ale zcela jiná. Německo začalo na území Československa budovat okupační orgány včetně nově vytvořeného nejvýznamnějšího německého úřadu v Praze, jenž byl pojmenován jako Úřad říšského protektora. Do čela Úřadu říšského protektora byl Hitlerem jmenován 18. března 1939 Konstantin von Neurath, dřívější říšský ministr zahraničí, který byl jakožto nejvyšší německý úředník pověřen výkonem absolutního dohledu nad autonomní protektorátní správou. Hitler současně jmenoval i jeho přímého zástupce, nejaktivnějšího nacionalistu Karla Hermanna Franka.⁹⁶

Od samotného „vypuknutí války byla v českých zemích nastolena ničím neomezená nadvláda německé policie. Dne 1. září 1939 vstoupila v život nařízení ministerské rady v Berlíně pro obranu říše. Kriminální policie uskutečňovala též dozor nad protektorátní policií. Říšský protektor, jakož i říšský vedoucí SS a šéf německé policie

⁹²MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 28.

⁹³GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 10.

⁹⁴Tamtéž, s. 11.

⁹⁵Tamtéž, s. 12.

⁹⁶BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. s. 191.

*mohli učinit jakákoliv opatření k zabezpečení pořádku. Tak se stalo gestapo naprostým a neomezeným vládcem nad životy příslušníků protektorátu, a to i tam, kam německé trestní soudnictví přes širokou kompetenci dosud nedosáhlo.*⁹⁷ Dokonce i autonomie Protektorátu Čechy a Morava, která byla Československu ze strany Německa prvotně zaručena, byla vůči českému národu drtivě omezována.⁹⁸

Nacistická totalita byla zaštiťována politickou stranou NSDAP, jejíž ideologii pravděpodobně nejvíce a nejrozmanitěji hlásal K. H. Frank, jenž na veřejných prohlášeních nejednou prohlásil, že Čechy a Morava již nebudou samostatně nikdy existovat, stejně jako nebude existovat ani Československo, načež ustavil Čechy a Moravu přirozenou součástí Velkoněmecké říše.⁹⁹ Životní úroveň obyvatelstva původních Čech a Moravy dosahovala nejnižší možné úrovně, což velmi podporoval i říšský protektor Konstantin von Neurath, mezi nímž a jeho zástupcem K. H. Frankem vládly vzájemné spory.¹⁰⁰

6.2 Národní souručenství

Prezident Československé republiky Emil Hácha se v první polovině roku 1939 rozhodl založit jednotný politický orgán, s jehož vznikem ale nesouhlasil vedoucí Kanceláře prezidenta republiky a současně československý ministr bez portfeje Jiří Havelka. I přesto si však Hácha jeho vznik prosadil, přičemž jednotlivé směrnice konzultoval s předsedou Strany národní jednoty Rudolfem Beranem a předsedou Strany práce a Strany národní jednoty Antonínem Hamplm. Politický orgán pod názvem Národní souručenství byl prezidentem Háchou jmenován dne 21. března 1939 a jeho vedoucím byl zvolen předseda České zemědělské rady Adolf Hrubý.¹⁰¹ Hlavním důvodem založení Národního souručenství bylo dosažení národní pospolitosti a celistvosti, sociální spravedlnosti a křesťanské morálky. Hácha měl

⁹⁷PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 87.

⁹⁸Tamtéž, s. 87.

⁹⁹GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 112.

¹⁰⁰JELÍNEK, Tomáš. *Pojišťovny ve službách hákového kříže*. s. 87.

¹⁰¹PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 70.

v úmyslu v tomto politickém orgánu či hnutí sdružovat všechny Čechy, nikoli ale Židy. Tímto krokem, respektive vyčleněním Židů ze sdružení se Hácha snažil představitelům Německa zalíbit a vyjít jim vstříc. Ve skutečnosti všem Židům, kteří si do sdružení přáli vstoupit, to bylo umožněno, ale tajně.¹⁰² Lidé, kteří chtěli být členy Národního souručenství, si museli nejprve podat řádnou přihlášku, přičemž zdaleka ne všichni přihlášení byli vybráni. Zatímco v dubnu 1939 mělo sdružení přes dva milióny členů, koncem téhož roku to bylo již více než čtyři miliony členů.¹⁰³

Při činnosti Národního souručenství bylo nezbytné, aby veřejně vystupovalo jako konformní spořádaná organizace, jejímž cílem bylo přeorientovat český národ podle současných podmínek německé diktatury a používané státní moci. Realita byla ale jiná, jelikož zde byly podporovány opoziční názory a protiněmecká stanoviska, čímž byla neustále přiživována myšlenka vymanutí se českého národa z moci Německa a držena idea na znovuzískání vlastního českého území do rukou Československa.¹⁰⁴ Lidé si samozřejmě nejvíce přáli získat svobodu, vlastní práva a opětovně nabyt demokratické prvky politického systému.

I když se Národnímu souručenství zcela nepodařilo zabránit germanizaci českého národa, i pouhé pozdržování poněmčování hrálo důležitou roli proti Hitlerovi. Dne 6. dubna se stalo jediným politickým sdružením českého národa na území Protektorátu, čímž ho uznalo vládní usnesení. Národní souručenství přirozeně nedisponovalo legislativní mocí, z jeho činnosti lze uvést přímou participaci na mnoha demonstracích, které byly konány se skrývaným podtextem, jenž odmítal německou okupaci, a veškeré nekalé činy praktikované proti českému národu.¹⁰⁵

S Národním souručenstvím posléze začali spolupracovat i komunisté, kteří se postupně stali jeho předními a velmi aktivními stoupenci. Ve velmi vysoké míře byl i v roce následujícím, tedy v roce 1940, stále kladen důraz na podporu češství, byly editovány protektorátní noviny, podporovány vzdělávací instituce i zábavní spolky.

¹⁰²PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 71.

¹⁰³Tamtéž, s. 73.

¹⁰⁴Tamtéž, s. 73.

¹⁰⁵Tamtéž, s. 74.

Počátkem roku 1942 začalo být jasné, že Národní souručenství bude snaze Německa o germanizaci českého národa překážet. Tyto předzvěsti se opravdu vyplnily, protože Háchovi bylo ze strany německých okupačních úřadů sděleno, že sdružení neplní dostatečně svoji roli při podpoře germanizace Čechů, a tudíž muselo v září téhož roku svoji činnost ukončit.¹⁰⁶ Za tímto finálním rozhodnutím stál zejména přední kritik Národního souručenství E. Moravec, který prohlásil, že „*pětadevadesát procent popravených občanů mělo u sebe legitimaci této instituce.*“¹⁰⁷

V lednu roku 1943 byla politická strana Národní souručenství od základu změněna na společenství, které již s předchozí stranou nemělo vůbec nic společného. Nově se jednalo o osvětovou, zájmovou a kulturní korporaci pod přísným vedením německé okupace, jež propagovala pouze nacistický pořádek.¹⁰⁸

6.3 Situace v protektorátu před příchodem Heydricha

V průběhu léta roku 1941 Československá republika, která byla velmi aktivní v rámci domácího i zahraničního odboje ve spolupráci se zahraniční exilovou vládou Edvarda Beneše, bohužel netušila, respektive její přední činitelé či zástupci neměli ani ponětí o událostech, které ji měly postihnout o necelé dva měsíce později. V předmětném období měsíce července a srpna 1941 se totiž situace a vzájemná spolupráce mezi Londýnem a Prahou natolik vytříbila, že začínalo být takřka zřejmé, že veškeré dosavadní úsilí odboje a významné zahraniční činnosti Beneše budou mít úspěšné zakončení, které by pro Československou republiku mohlo znamenat konec německé okupace.¹⁰⁹

Nové události, ke kterým následně došlo, však nabraly rychlý spád. V předchozích měsících totiž vydala vláda Protektorátu Čechy a Morava prostřednictvím Emila Háchy oficiální prohlášení, v němž souhlasila s válečným tažením Německa proti bolševismu. Tato nečekaná situace však znamenala pro již léta připravovanou koncepci plánovanou a sestavovanou Edvardem Benešem příliš velké riziko a

¹⁰⁶PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 79.

¹⁰⁷Tamtéž, s. 80.

¹⁰⁸FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 103.

¹⁰⁹GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 175.

nebezpečí. Aby byla situace uklidněna alespoň na přijatelnou míru, požadoval po protektorátní vládě podání demise. V opačném případě by podle názoru Beneše bylo zřejmé, že protektorátní vláda napomáhá nacistickému tažení ve válce proti Rusku, což by mohlo mít pro celý stát nedozírné následky. Beneš „předpokládal, že moskevský rozhlas zahájí brzy útok na protektorátní vládu, prezidenta,

na protektorát vůbec – v čemž se nemýlil – a nastane rozštěpení toužebně předpokládané všenárodní jednoty. Tomu chtěl Beneš předejít, neboť prozíravě tušil, jak velký politický kapitál se tak dostane do rukou Moskvy a našich komunistů.“¹¹⁰

Benešovi šlo tedy hlavně o to nezneprátelit si Moskvu, protože právě ji potřeboval ve svém plánu na osvobození Československa. Na neblahou situaci v Protektorátu Čechy a Morava upozornila Beneše i odbojová skupina ÚVOD. Na to reagoval ministerský předseda protektorátní vlády Alois Eliáš, že podobná situace ze strany Háchy se již nebude opakovat a současně ho do jisté míry i omluvil v tom slova smyslu, že inkriminovaný veřejný projev souhlasu se zacílením Německa proti Rusku byl strategický, jelikož za něj byly českému národu přislíbeny tolik potřebné hospodářské kompenzace. Beneš na Eliášův vzkaz zpětně reagoval projevem další podpory a důvěry, avšak za podmínky, že se již žádná další podobná situace nebude opakovat.¹¹¹

Emil Hácha ale vzájemnou dohodu s Eliášem a Benešem tak úplně nedodržel a i nadále se snažil zlepšovat a utužovat dobré vztahy s předními představiteli Německa. Na druhou stranu ale odmítl záměr a požadavek určitých českých fašistů a Českého svazu válečníků zbudovat český vojenský legion a účastnit se válečného boje proti sovětskému Rusku, za což Beneš Háchovo rozhodnutí v následujících dnech ocenil.

¹¹² V dalším období již měla podle plánu zahraniční vláda a současně i Edvarda Beneše protektorátní vláda odstoupit. K tomuto předem chystanému kroku však již nedošlo, jelikož ze strany nacistického Německa se vůči Protektorátu Čechy a Morava chystaly další změny, které měly být ku prospěchu německé okupace a tudíž

¹¹⁰GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 176.

¹¹¹Tamtéž, s. 178.

¹¹²Tamtéž, s. 179.

opět proti českému národu.¹¹³ Naneštěstí došlo 28. září 1941 ke zcela novým a neočekávaným okolnostem, kdy přijel do Prahy, respektive vstoupil přímo na Pražský hrad zástupce říšského protektora Reinhard Heydrich a započal plnit proti českému národu svoji roli krutého vykonavatele německé nacistické moci.¹¹⁴

¹¹³GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu.* s. 183.

¹¹⁴Tamtéž, s. 184.

7 ZAHRANIČNÍ A DOMÁCÍ ODBOJ

Celá epocha československého odboje se dělí na dvě období. První období odboje lze vymezit zhruba do doby od roku 1939 do konce roku 1941. Druhé období odboje nastupuje po atentátu na R. Heydricha. Po celé první období odboje jsou veškeré události řízeny a ovládány třemi hlavními organizacemi, kterými byly Politické ústředí, Petiční výbor Věrní zůstaneme a Obrana národa¹¹⁵. Tyto organizace již v době vypuknutí války byly zcela etablované a plně funkční.

Veškerý odboj proti německé okupaci vyústil koncem roku 1939, kdy byly proti veřejnosti i studentům uplatňovány perzekuční zásahy. Státní tajemník K. H. Frank na základě vlastního oficiálního šestibodového projevu předneseného na Staroměstském náměstí dne 2. prosince 1939 prohlásil, že proti odbojářům bude „od nynějška bez výstrahy zakročováno nejostřejšími prostředky, neboť kdo není s námi, je proti nám, a kdo jde proti nám, bude rozdrčen.“¹¹⁶ Tuto myšlenku přeorientování českého národa podpořil ještě svým projevem ve výtisku *Der Neue Tag* vydávaném pravidelně nacistickou politickou stranou NSDAP, tentokrát jako účelné významné prohlášení k Novému roku 1940. K. H. Frank uvedl, že „český národ má jediný úkol: jakožto část říše přispět k jejímu vítězství. Jelikož nemusí bojovat, musí pro říši pracovat. Jakákoli jiná činnost by znamenala jeho konec.“¹¹⁷ Na základě daného výroku bylo zřejmé, že český národ ve skutečnosti nemá možnost výběru, jelikož v případě, že by se německému nátlaku nepodrobil, byl by definitivně poražen a vyhlazen.

7.1 Domácí odboj

I přesto, že se Čechy a Morava či lidé pocházející z těchto oblastí museli novému režimu přizpůsobit, nezůstalo však u nich u beztvareho vzdání se a odevzdání nové vládnoucí moci. Naopak, český národ pod vidinou opětovného převzetí svého území

¹¹⁵ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*. s. 163.

¹¹⁶GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 110.

¹¹⁷Tamtéž, s. 118.

na svoji stranu a pod svoji vládu režíroval tajné schůzky, na nichž byly projednávány a řešeny možné návrhy, jak se německé okupaci bránit. A právě na těchto schůzích byly vydávány nejrůznější protiněmecké tiskoviny, a to nejčastěji v podobě letáků nebo krátkých novinových zpráv a v neposlední řadě také sjednáván odboj, za nímž stáli nejen jejich hlavní představitelé, ale samozřejmě i jejich přívrženci a spoluvůrci.

V prvním období odporu proti okupaci ČSR docházelo spíše k formám masového odporu, který měl živelný charakter. Bezprostředně po okupaci Československa v březnu 1939 došlo k pozoruhodné reakci části obyvatelstva. Ačkoliv mnoho lidí okupaci očekávalo, byli stejně překvapeni, když konečně přišla¹¹⁸. Bezprostřední reakce obyvatelstva byla různá. Někteří reagovali křikem a pláčem, ovšem jiní lidé německým vojákům ochotně ukazovali cestu a projevovali dokonce i opatrný zájem o vojenskou výzbroj¹¹⁹.

Během roku 1939 došlo k četným demonstracím proti německé okupaci, načež byli nejen tyto demonstrující lidé stíháni a sankcionováni nepřiměřenými tresty, často i ztrátou života. Skutečným vrcholem první živelné fáze odporu českých lidí proti okupantům byly události ze dne 28. října 1939¹²⁰. Lidová demonstrace, které dominovali studenti, ochromila celé centrum Prahy. Následné perzekuce měly pro český národ doslova nedozírné následky, jelikož lidé byli neustále zastrašováni, rasově i etnicky vyčleňováni a psychicky i fyzicky napadáni a týráni. Již následný den došlo k obsazení studentských kolejí a přes 1300 studentů bylo zatčeno a deportováno do koncentračního tábora¹²¹. V Československu již krátce po okupaci převzaly moc vojenské úřady. Byly vytvořeny stanné soudy, které stíhaly útoky proti vojenské správě¹²². Perzekuce se stala všudypřítomnou. Zejména uprchlíci před nacistickým režimem v Německu se nyní snažili hledat azyl v jiných zemích.

¹¹⁸MASTNÝ, Vojtěch. *Protectorát a osud českého odboje*. s. 49.

¹¹⁹Tamtéž, s. 50.

¹²⁰TEJCHMAN, Miroslav. *Zdvihnout pušku a jít bojovat*. s. 17.

¹²¹Tamtéž, s. 18.

¹²²MASTNÝ, Vojtěch. *Protectorát a osud českého odboje*. s. 58.

Prakticky ihned po okupaci začalo docházet k zatýkání komunistů a uprchlíků z Německa. Perzekuce však byla menšího rozsahu než v Rakousku po anšlusu, nemluvě o Polsku v září 1939¹²³. Ačkoliv již Československo nebylo z formálního hlediska nezávislé, každodenní život obyvatel se nijak nezměnil. V době před vypuknutím války docházelo postupně na území Protektorátu ke zostřování nacistické politiky.

Přímo v Protektorátu působila řada odbojových skupin, jejichž existence vzešla z neformálních diskusních skupin, kam přicházeli lidé s podobnými politickými názory. Ovšem je důležité zmínit, že z hlediska cílů exilové vlády v Londýně byla domácí odbojová fronta co do významu považována za druhořadou¹²⁴. V rámci domácího odboje patřily svým významem a širokosáhlou činností mezi nejaktivnější a vůbec nejdůležitější organizace Obrana národa, Politické ústředí a Petiční výbor Věrní zůstaneme. V rámci Politického ústředí byl ustaven jako vrcholný orgán nejužší výbor, který se skládal z 5 zástupců českých politických stran¹²⁵. Základy budoucí organizace občanského odboje vznikaly již po Mnichovu, např. skupina tzv. Sezimáků, což byli lidé, kteří se scházeli kolem prezidenta Beneše v jeho vile v Sezimově Ústí. A z těchto „Sezimáků“ vzniklo v březnu 1939 právě Politické ústředí¹²⁶. Dále je všeobecně známo, že Politické ústředí bylo od samého počátku napojeno na exilovou vládu v Londýně a byla to právě tato organizace, která zásobovala londýnský exil informacemi o dění v Protektorátu¹²⁷. Nicméně i přes tuto významnou úlohu platilo, že prezident Beneš očekával, že svobodu přinese diplomacie, posílená vojenskými úspěchy československých vojsk na straně Spojenců¹²⁸. Neméně významnou odbojovou skupinou, která vedle Politického ústředí rozvíjela svou činnost, byl Petiční výbor Věrní zůstaneme, též nazývaný jako Odboráři. V této organizaci se sdružili zejména národní socialisté a sociální

¹²³MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 60.

¹²⁴Tamtéž, s. 143.

¹²⁵ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*. s. 164.

¹²⁶TEJCHMAN, Miroslav. *Zdvihnout pušku a jít bojovat*. s. 20.

¹²⁷ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*. s. 168.

¹²⁸MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 143.

demokraté¹²⁹. Její název byl odvozen od rozsáhlé petiční akce na obranu republiky z května 1938. Petiční výbor byl téměř zničen při posledním velkém zatýkání v létě 1942. Třetí významnou organizací byla Obrana národa, která v sobě sdružovala především členy armádního sboru. Jednalo se o velmi početnou organizaci, v níž vojáci konali zpravodajskou službu, měli vojenské vysílačky se stálou obsluhou a pokračovali ve výzvědné službě bývalé armády¹³⁰. V čele této skupiny stáli tzv. Tři mušketýři - podplukovník Balabán, podplukovník Mašín a kapitán Morávek. Ve druhém období československého odboje se posléze objevila nová nástupnická organizace Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD). Jak již bylo řečeno výše, Beneš považoval za prioritu zahraniční exilovou činnost a hnutí odporu v Protektorátě se snažil podřídit své osobní autoritě a požadavkům své diplomacie¹³¹. Klíčovou roli pro udržování domácího odboje s Londýnem hrál tehdejší ministerský předseda Eliáš. Ačkoliv mezi Beneše a Eliášem nebyla pravděpodobně nikdy uzavřena nějaká zvláštní dohoda, existovalo mezi nimi základní srozumění: emigranti budou pracovat pro osvobození v zahraničí, zatímco pražská vláda bude chránit národní zájmy doma¹³².

Řada komunistů se také zasadila o domácí odboj proti německé okupaci. Komunisté přešli jako jediná politická strana do ilegality ještě v tzv. druhé republice¹³³. Nicméně v období od března 1939 do června 1941 nelze hovořit o komunistickém odboji. Až do léta 1941 se komunistický odboj projevoval nanejvýš negativně, např. akceptoval teze Kominterny o imperialistické válce, dle kterých byly hlavními viníky války Velká Británie a Francie a nikoli nacistické Německo¹³⁴. Lze tedy souhlasit s názorem, že „až do června 1941 nemáme právo hovořit o skutečné účasti

¹²⁹TEJCHMAN, Miroslav. *Zdvihnout pušku a jít bojovat*. s. 20.

¹³⁰ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*. s. 179.

¹³¹MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 143.

¹³²Tamtéž, s. 152.

¹³³TEJCHMAN, Miroslav. *Zdvihnout pušku a jít bojovat*. s. 18.

¹³⁴Tamtéž, s. 19.

Komunistické strany na národním osvobozeneckém odboji, nýbrž jejich hlavní zájem spočíval především ve snaze udržet svoje hnutí a zachovat existenci strany¹³⁵.

Všechny odbojové organizace samozřejmě podléhaly značné perzekuci. Zároveň však tato raná činnost podzemí vychází ze srovnání s podobnou činností v jiných evropských zemích na začátku nacistické okupace úspěšně, což je důkazem toho, že se Češi zotavili ze své pomnichovské deprese¹³⁶.

Napadení Sovětského svazu 21. června 1941 znamenalo pro politický odboj českého národa „nesmírné vzplanutí nadějí, odboj se opět výrazně aktivizoval, vzrostly sabotážní akce, což mělo za následek, že Němci přikročili ke zvýšené ostražitosti a perzekucím“¹³⁷. V roce 1941 bylo v Československu i nadále hlavním orgánem domácího odboje Ústřední vedení odboje domácího, pouze došlo k určitým změnám u jeho reprezentantů, avšak po nástupu R. Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora „došlo k rozbití pevné a fungující struktury odbojářských kádřů, což následně vedlo k zastavení aktivní činnosti domácího odboje“¹³⁸. Významnými představiteli se stala nově i mladší skupina plukovníků a podplukovníků, byla navázána užší spolupráce s komunistickým hnutím a politickou centrálu zastupoval doktor Vladimír Hora, právník Václav Holý a Vladimír Krajina, na němž bylo postaveno radiové spojení domácího odboje s Edvardem Benešem, který vykonával svoji činnost ve prospěch Československé republiky v Londýně. Dalšími předními představiteli domácího odboje byli generál Bedřich Homola, plukovník Josef Churavý, podplukovník Josef Mašín, štábní kapitán Václav Morávek či advokát dr. Karel Bondy.¹³⁹ Jistě nesmíme opomenout osobu generála Eliáše, který patří mezi nejpřednější postavy českého domácího odboje. Právě díky Eliášově působení „nezavedla druhá republika Norimberské zákony, bylo odsunováno brutální řešení

¹³⁵ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*, s. 193.

¹³⁶MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 145.

¹³⁷ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*. s. 139.

¹³⁸Tamtéž, s. 139.

¹³⁹DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: Politická biografie českého demokrata II*. s. 311.

tzv. židovské otázky o další týdny, bylo bráněno germanizaci veřejné správy a škol¹⁴⁰.

Domácí odboj se hlavní měrou zasadil o úspěšnou zahraniční vládu Beneše v Londýně, jelikož mu zasílal veškeré získané informace z politické, vojenské i ekonomické oblasti. Všechny důležité informační dokumenty a zprávy se tímto staly důkazním materiálem, kterým mohl Beneš nadále disponovat a v případě potřeby předkládat mezinárodním politickým činitelům. Právě kolem roku 1941 došlo k rozchodu v zájmech domácího odboje a Benešova londýnského exilu. V emotivní výměně názorů s Londýnem odmítl ÚVOD Benešovy předchozí návrhy na pouze částečný odsun sudetských Němců, samosprávné autonomní německé okresy¹⁴¹. Exilová vláda se v této době začala soustředit na vybudování těsného přátelství s Moskvou.

7.2 Zahraniční odboj

V čele zahraničního odboje stál Edvard Beneš, který veškerou odbojovou činnost vedl z Londýna, kde jakožto prezident v exilu již dlouhodobě pobýval. Beneš ve snaze pomoci zastavit německou okupaci, obnovit Československo a navrátit tak českému národu předchozí předválečný stav, založil londýnské odbojové centrum. V tomto úsilí mu ve všech ohledech napomáhala exilová vláda, zejména předseda vlády Šrámek a ministr zahraničních věcí Jan Masaryk.¹⁴²

Dne 3. září 1939 kontaktoval Edvard Beneš prostřednictvím písemného prohlášení vládu Velké Británie, Francie a Polska, že se Československo nacházející ve válečném stavu připojuje k jejich boji.¹⁴³ Co se týká komunistických zahraničních odbojářů, tito měli své hlavní sídlo v Moskvě, přičemž hlavními aktéry byli Klement Gottwald, Rudolf Slánský, Ján Šverma a Václav Kopecký. Ač Beneš ponejprv odkazoval na důležitost a přednost domácího odboje, opak byl pravdou. „Byl to

¹⁴⁰ČERNÝ, Václav. *Pláč koruny české*. s. 156.

¹⁴¹MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 173.

¹⁴²ORT, Alexandr. *Dr. Edvard Beneš: Evropský politik*. s. 7.

¹⁴³Tamtéž, s. 113.

právě zahraniční odboj, který dosáhl rozhodujícího úspěchu svým diplomatickým, politickým, propagačním a v neposlední řadě i vojenským úsilím.“¹⁴⁴

Zhruba od druhé poloviny roku 1940 bylo pro zahraniční odboj nejvýznamnějším centrem Ministerstvo národní obrany v čele s Edvardem Benešem, jelikož pod záštitou Ministerstva národní obrany fungovaly veškeré jednotky Československé republiky ve Velké Británii, na Středním východě a o rok později i v Sovětském svazu.¹⁴⁵ Neméně důležitým orgánem v rámci zahraničního odboje byl zákonodárný a poradní orgán Státní rada nacházející se v Londýně.¹⁴⁶

Je nasnadě, že činnost domácího a zahraničního odboje se velmi úzce prolínala právě za účelem vzájemné komunikace a předávání zpráv. Od července 1939 sloužila pro tyto účely Vojenská radiová ústředna, jejímž velitelem byl poručík Jaroslav Stuchlý, jehož později ve funkci vystřídal Zdeněk Gold.¹⁴⁷ S postupem války se Velká Británie i SSSR snažily aktivizovat odbojové hnutí v Protektorátě¹⁴⁸. Sověti dokonce zorganizovali výsadek tří menších skupin s cílem postupně vybudovat tajnou armádu. Tito parašutisti však byli brzy dopadeni gestapem. Další významnou institucí pro československý odboj byl Zpravodajský odbor rovněž sídlící ve Velké Británii a jeho takzvaná Zvláštní skupina D neboli Skupina zvláštních úkolů. Třísložková Zvláštní skupina D sestávala z velitelské, výcvikové a týlové sekce, přičemž její zásadní úlohou bylo zabezpečit dobrovolníkům speciální cvičení a poté zajistit jejich dopravu na území Protektorátu Čechy a Morava. Jen na přelomu let 1941 a 1942 bylo při první vlně výsadek „vysazeno dvanáct skupin se zpravodajskými (Silver A, Zinc), kurýrními (Benjamin, Percentage, Silver B, Steel), sabotážními (Bioscop, Bivouac, Out Distance, Intrasitive) a teroristickými (Anthropoid, Tin) úkoly.“¹⁴⁹

¹⁴⁴BENEŠ, Edvard, ŠOLC, Jiří. *Edvard Beneš: Vzky do vlasti*. s. 12.

¹⁴⁵FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 99.

¹⁴⁶Tamtéž, s. 130.

¹⁴⁷Tamtéž, s. 145.

¹⁴⁸MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. s. 174.

¹⁴⁹FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 153.

Každá z výše uvedených československých výsadkových skupin plnila vlastní předem daný úkol, na němž však mnohdy úzce spolupracovala s další skupinou. Nicméně všechny výsadkové skupiny byly velmi významné a jejich činnost naprosto neocenitelná, už jen z toho důvodu, že kterýkoli člen mohl být odhalen a ze strany vykonavatelů německé moci potrestán, s největší pravděpodobností s následky ztráty života. Činnost výsadkových skupin musela být proto přísně tajná, jelikož případným odhalením byt' jen jediného člena by došlo k odhalení celé skupiny a tedy i ke zmaření veškerých plánů na zničení německé okupace.

8 REINHARD HEYDRICH

Reinhard Heydrich, jehož celé jméno znělo Reinhard Tristan Eugen Heydrich, se narodil 7. března 1904 v Halle an der Saale, kde žil se svými rodiči a sourozenci, sestrou a bratrem.¹⁵⁰ Obdobně jako jeho otec Richard Bruno Heydrich, vynikající a uznávaný hudebník a komponista, který založil v témže městě v roce 1899 konzervatoř v podobě soukromé hudební a divadelní školy, byla i jeho matka Elisabeth Anna Amalia Krantzová hudebně vzdělaná a později také v uvedené konzervatoři pracovala.¹⁵¹

I přesto, že měl i Reinhard Heydrich hudební talent a vůbec cit pro hudbu, ponejprv byl rozhodnutý stát se chemikem, čemuž nasvědčovala i výborná klasifikace a hodnocení při jeho studiu reformního reálného gymnázia, které započal studovat v roce 1914,¹⁵² poté však svoji vizi budoucnosti změnil a zatoužil být admirálem. O pět let později se zúčastňoval menších protisocialistických bojů a v březnu 1922 nastoupil jako kadet do válečného námořnictva, kde se stal důstojníkem telegrafní služby a v roce následujícím sloužil pod velením Wilhelma Canarise na křižníku Berlin.¹⁵³ Během let 1926 až 1928 se stal nejprve námořním poručíkem a posléze i námořním nadporučíkem, přičemž od nadřízených dostal vždy kladné posudky a vyjádření o jeho schopnostech a znalostech.¹⁵⁴ Tímto se začal skutečně plnit Heydrichův sen o profesní dráze admirála, přičemž svůj hudební talent projevoval již pouze v soukromí a mezi svými nejbližšími, nejčastěji formou hry na housle.

Z osobních důvodů spojených s nedorozuměním ohledně možné svatby s dívkou, kterou poté odmítl, byl v dubnu 1931 propuštěn z námořnictva, čímž se budoucí

¹⁵⁰DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 12.

¹⁵¹Tamtéž, s. 16.

¹⁵²Tamtéž, s. 21.

¹⁵³FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 62.

¹⁵⁴DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 34.

vyhlídky na činnost admirála zcela vytratily.¹⁵⁵ Následující období však znamenalo pro Heydricha vzestup, o němž s největší pravděpodobností ani nikdy nesnil. Co se týká soukromého života Reinharda Heydricha, po ročním zasnoubení se v prosinci 1931 oženil se zanícenou nacionální socialistkou Linou von Osten. V dané době pracoval u jednotky SA v Hamburku, vstoupil do NSDAP a postupem času si získal přízeň říšského vedoucího SS Heinricha Himmlera.¹⁵⁶ A právě za přímé účasti vlivné moci Himmlera se Reinhard Heydrich stal dne 14. července 1931 řadovým členem SS v Hamburku¹⁵⁷ a po pěti letech povýšil z původního „sturmmanna“ na „brigadeführera“.¹⁵⁸ Počátkem června 1936 již Heydrich řídil dvě bezpečnostní sekce, a to Hlavní úřad bezpečnostní služby a Úřad tajné státní policie, které ale v roce 1939 sjednotil do Hlavního úřadu říšské bezpečnosti. Od září 1941 až do května 1942 prováděl jako nový říšský protektor v Protektorátu Čechy a Morava celkovou násilnou reorganizaci českého národa.¹⁵⁹

8.1 Protektorát za Heydricha do atentátu

Než byl Heydrich povolán Hitlerem do Protektorátu Čechy a Morava, respektive do Prahy, zastával jeho funkci Neurath, s jehož výsledky práce však Hitler nebyl dostatečně spokojen. Hitler měl za to, že Neurath nebyl při výkonu své činnosti dostatečně přísný a tvrdý, tudíž nemůže ani v budoucnu dosáhnout žádoucího cíle ohledně českého národa a jeho naprostému podrobení se Německu. Tato nová změna situace se přirozeně Neurathovi nelíbila, ale i přesto byl Hitler neoblomný a poslal ho na takzvanou zotavovací dovolenou, i když Neurath vůbec nemocný nebyl. Byla to právě neschopnost Neuratha a jeho „mírné“ praktiky vůči českému národu, které byly hlavním důvodem, proč si na uvedené místo Hitler povolal Reinharda Heydricha, známého svým neoblomným přístupem proti Čechům, který měl již dávno vytvořen plán, jak český národ co nejlépe a co možná nejdříve zlikvidovat.¹⁶⁰

¹⁵⁵DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 40.

¹⁵⁶Tamtéž, s. 43.

¹⁵⁷Tamtéž, s. 46.

¹⁵⁸Tamtéž, s. 48.

¹⁵⁹FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 63.

¹⁶⁰HONZÍK, Miroslav. *Za Heydrichem otazník*. s. 233.

Jakmile byla Heydrichovi udělena moc přímo od samotného Hitlera, po jednání s Himmlerem a Frankem začal okamžitě plánovat a uskutečňovat jednotlivé kroky, které by mu v budoucnu zajistily likvidaci odporu českého národa proti německé okupační síle. Heydrich si vytyčil zničit český národ zejména po stránce psychické, a to cestou zavedení teroru, který měl v lidech vyvolat permanentní strach a následné podrobení se jeho moci. Ode dne nastoupení Heydricha k moci byla nadvláda německé bezpečnostní policie ještě rozsáhlejší a krutější, než tomu bylo v Protektorátu Čechy a Morava před jeho příchodem.¹⁶¹

Aby český národ dostatečně pochopil, jakým způsobem bude Heydrich zastupovat Německo, nařídil vydat vyhlášení civilního výjimečného stavu, takzvaného stanného práva, jehož cílem nebylo nic jiného než definitivně ovládnout Čechy působením všudypřítomného strachu o vlastní životy. V rámci Protektorátu Čechy a Morava platilo stanné právo jen na určitá území, avšak s postupem času se neustále rozšiřovalo na další města. Heydrich současně nechal zřídit i stanné soudy, proti nimž se nebylo možné odvolat, už jen proto, že namísto spravedlnosti ze strany justičních činitelů veškerou činnost soudnictví vykonávala policie a gestapo. Při civilním výjimečném stavu, jehož účinnost je datována k 28. září 1941 počátkem 12. hodiny, nesměl být narušován veřejný pořádek a bezpečnost, platil zákaz přechovávání střelných zbraní, lidem bylo nařízeno informovat německou stranu o zjištěném porušování těchto zásad jinou osobou, a to pod pohrůzkou přímého spolupachatelství a tudíž i spolupiviny, kromě toho se lidé nemohli sdružovat či shlukovat, což platilo jak pro uzavřené prostory, tak i pro veřejná prostranství.¹⁶²

V Protektorátu Čechy a Morava byla uplatňována pouze nespravedlnost a bezpráví vůči českému obyvatelstvu, jednalo se o období trvalého strachu, zatýkání, odstraňování nepohodlných osob, popravování nevinných lidí, provádění rasové diskriminace, vyhlazování Židů, hromadné posílání lidí do koncentračních táborů a tedy i na takřka jistou smrt. Heydrichův režim nerozeznával vinu a nevinu, neměl pražádné slitování, o životech či spíše úmrtích lidí rozhodoval bez jakýchkoli emocí

¹⁶¹ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. s. 211.

¹⁶²Tamtéž, s. 215.

a sebestatnějšího zamyšlení se, bylo mu lhostejno, zda jde o muže, ženy či děti. Pro český národ byl život v Protektorátu Čechy a Morava velmi těžký, jelikož neměli u nikoho zastání, nemohli se na žádnou instituci obrátit o pomoc, protože Heydrich měl doslova neomezenou moc, jeho nápady a plány se automaticky a bez jakéhokoli náznaku pozastavení se či odporu stávaly zákonnými, a to s okamžitou platností.

V souvislosti se situací ve světě, která pro Německo nevypadala příliš příznivě, jelikož mimo jiné Sovětský svaz ani Velká Británie nehodlaly před německým nátlakem kapitulovat, se Heydrich rozhodl v Protektorátu Čechy a Morava změnit svoji dosavadní diktátorskou taktiku. Přiměly ho k tomu právě německé vojenské neúspěchy v období od konce roku 1941 až do roku 1942.¹⁶³ Český národ měl být nově rozdělen na dvě skupiny, přičemž do první skupiny by byli zařazeni Češi, kteří byli schopni poněmčení, a do druhé skupiny naopak ti, kteří toho schopni nebyli, protože odmítli s Německem spolupracovat. Tímto krokem se Heydrich nenápadným způsobem snažil české obyvatelstvo proti sobě vzájemně rozdělit a ty, kteří by byli ochotni spolupracovat, odměnit, ať už příslibem mimořádných přidělů nebo nabídkou rekreačních pobytů. S tímto účelem obelstění českého národa zrušil v lednu 1942 i dříve vyhlášený výjimečný civilní stav, ale Češi se ani v nejmenším nenechali falešnou Heydrichovou taktikou zlákat.¹⁶⁴

Z politického hlediska měl Heydrich v úmyslu trvale se zbavit ministerského předsedy Eliáše a v dané době zatčeného pražského primátora Klapky, což se mu v průběhu času také podařilo. Se zdáním spravedlivého oficiálního soudního jednání, které však bylo úmyslně zkonstruováno a v jehož pozadí stálo samozřejmě i gestapo, byl Eliáš nařčen z přesvědčování českého národa v boji a odporu proti německé okupaci.¹⁶⁵ Eliáš byl tedy nejprve zatčen a po mnoha soudních líčeních nakonec i odsouzen k trestu smrti, a i když pro něho Hácha vyjednal milost, byl dne 19. června 1942 popraven.¹⁶⁶

¹⁶³HONZÍK, Miroslav. *Za Heydrichem otazník*. s. 240.

¹⁶⁴Tamtéž, s. 241.

¹⁶⁵ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. s. 214.

¹⁶⁶Tamtéž, s. 229.

Počátkem roku 1942 proběhla v Protektorátu Čechy a Morava výrazná správní reorganizace, o kterou se nezasadil nikdo jiný než Reinhard Heydrich. Množství ministerstev bylo redukováno a vláda byla sestavena pouze podle příkazů Heydricha, samotné jmenování však příslušelo Háchovi, kterému ale nezbývalo nic jiného, než takto novou sestavenou vládu schválit a tedy i jmenovat. Heydrich přiměl snížit počet okresních hejtmánství a na všechna důležitá místa nasadil pouze německé úředníky.¹⁶⁷Dřívější policejní prezident Bienert se stal ministrem vnitra, ministerským předsedou byl jmenován Krejčí, místopředsedou vlády Moravec, ministrem financí se stal Kalfu, ministrem železnic Kamenický a strategicky důležité ministerstvo hospodářství a práce připadlo Bertschovi.¹⁶⁸

Němečtí vrchní vykonavatelé moci odstraněním Eliáše „*zlikvidovali osobu, která snad jako jediná mohla ovlivňovat jednání státního prezidenta ve prospěch Benešovy koncepce. Háchova pozdější povolnost vůči německému tlaku byla důvodem ke změně politiky i ze strany Beneše, jak je zřejmé z Benešova projevu na zasedání Státní rady.*“¹⁶⁹ Alois Eliáš byl předním zakladatelem a zastupitelem Obrany národa, jehož nejvýznamnějším a vlastně i jediným cíleným programem byla obnova Československé republiky. Úzké styky a kontakty mezi Eliášem jakožto reprezentantem vlády Protektorátu Čechy a Morava a Benešem byly zásadní a nedílnou částí československého odboje.

¹⁶⁷HONZÍK, Miroslav. *Za Heydrichem otazník*. s. 243.

¹⁶⁸Tamtéž, s. 242.

¹⁶⁹ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. s. 210.

9 ATENTÁT NA REINHARDA HEYDRICHA

Zhruba od počátku září roku 1941 dostával Reinhard Heydrich od bezpečnostní policie i gestapa různorodé informace vztahující se k možné hrozbě v podobě výhrůžek a provedení nespécifikovaného zákroku na jeho osobu, avšak Heydrich tyto ani jiné podobné zprávy nebral nikterak vážně. I přesto, že byl pravidelně informován o přibližném počtu vysazených zahraničních parašutistů na území Protektorátu Čechy a Morava, nepřikládal jim žádnou důležitost, jelikož nevěřil, že by český národ byl jakýmkoli způsobem schopen bránit se a jeho samotného napadnout či dokonce ohrozit na životě.¹⁷⁰ Možná právě proto, že naprosto podcenil sílu domácího a zahraničního odboje, vůli českého národa o znovunabytí svobody a rozhodování se nad vlastními životy a osudy, nebyl natolik opatrný, aby dokázal atentátu zabránit.

Jak již bylo zmíněno výše, ve vybraných odborných publikacích se uvádí, že byl Heydrich na možná nebezpečí hrozící od českého či zahraničního odboje vícekrát upozorňován a dokonce přímo před atentátem důsledně varován, ale on sám si údajně žádné nebezpečí nepřipouštěl. Naopak údajně prý s pohrdavým úsměvem prohlašoval „Proč by na mě Češi stříleli?“, „Ve svém vztahu k Čechům byl tak samolibý a domýšlivý, že jim vůbec nepřiznával schopnost a odvahu takový útok provést. Byl pevně přesvědčen, že je terorem a korupcí zkrotit, ovládl a pacifikoval.“¹⁷¹ V tomto přesvědčení se však velmi mýlil, což ostatně dokazuje právě onen úspěšně realizovaný atentát.

Samotný atentát na Reinharda Heydricha měla uskutečnit skupina Anthropoid ve spolupráci se skupinami Silver A a Silver B, které měly znovu obnovit poničené radiové spojení odboje a zahraniční vlády, bez něhož by nebyla možná tolik důležitá vzájemná komunikace.

¹⁷⁰ŠOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. s. 25.

¹⁷¹Tamtéž, s. 25.

9.1 Skupiny Anthropoid, Silver A + Silver B

Skupina Anthropoid představovala v boji proti německé okupaci zásadní středobod, protože právě prostřednictvím operace Anthropoid mělo dojít k prvotnímu razantnímu zakročení a následně i zničení německého nacismu proti českému obyvatelstvu. Operace Anthropoid byla namířena vůči vysoce postaveným osobnostem Německa, které zákeřným způsobem vykonávaly nacistickou okupaci Československé republiky.

Operace Anthropoid se svojí významností doslova zapsala do dějin, jelikož se jednalo o jedinou vojenskou teroristickou operaci, kterou se podařilo s předpokládaným plánovaným výsledkem zdárně ukončit. Samotný program operace Anthropoid byl připravován již několik měsíců před skutečným útokem, přičemž teoretická stanoviska byla přijata již koncem roku 1940, ale v dané době se jednalo teprve o počáteční obecné programové plánování doposud nepřipraveného či spíše pomyslného útoku na německé vedoucí činitele. Konečné rozhodnutí a bližší specifikace o provedení atentátu bylo schváleno v období od 27. září do 2. října 1941, a to v Londýně, přičemž byla předpokládána úzká spolupráce mezi zahraničním a domácím odbojem. Za tímto definitivním rozhodnutím stál zejména plukovník a současně i přednosta zpravodajského odboru František Moravec v reakci na informace, jež mu byly pravidelně poskytovány ze strany Edvarda Beneše o situačním dění v tamním Protektorátu Čechy a Morava.¹⁷²

Pro účely přímého provedení atentátu byli vybráni dva hlavní představitelé, rotmistr Jozef Gabčík a rotný Karel Svoboda. Později byl však Karel Svoboda z důvodu vážného úrazu a údajným souvisejícím psychickým blokem z operace Anthropoid odvolán a namísto něho byl 13. října 1941 vybrán Jan Kubiš. Jozef Gabčík a Jan Kubiš patřili mezi uznávané výsadkáře vynikající svým charakterem a smyslem pro spravedlnost, svojí spolehlivostí, klidem, ukázněností i perfektním vojenským vystupováním, chováním a jednáním. Gabčík s Kubišem sloužili ve stejném praporu a oba dosáhli absolutoria rotmistrovského kursu u brigády ve Velké Británii.¹⁷³

¹⁷²ŠOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. s. 20.

¹⁷³JENŠÍK, Miloslav. *Heydrich kontra Anthropoid: Známe celou pravdu?* s. 34.

Určitou zajímavostí je fakt, že již výše uvedení parašutisté Gabčík a Kubiš si mohli sami zvolit jednoho ze dvou možných vedoucích funkcionářů, proti němuž následně uskuteční plánovaný atentát. Těmito dvěma osobami nebyl nikdo jiný než dotyčný Reinhard Heydrich a Karl Hermann Frank.¹⁷⁴

9.2 Karl Hermann Frank

Původně německý politik Karl Hermann Frank působící od roku 1929 jako člen politické strany Deutsche Nationalpartei profesně vystoupal od zakladatele skupiny Sudetendeutsche Heimatsfront v Karlových Varech přes poslance sněmovny parlamentu za stranu Sudetendeutsche Partei v roce 1935, zástupce předsedy a ředitele stranické pražské kanceláře, zástupce říšského komisaře pro sudetské území v říjnu 1938, poslance říšského sněmu v Berlíně v listopadu téhož roku, až po státního tajemníka říšského protektora a současně vyššího vedoucího SS a policie v Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939.¹⁷⁵

V červnu 1941 to byl právě K. H. Frank, kdo přišel s myšlenkou označit obyvatele židovské národnosti zvláštním znamením, které by je od ostatních obyvatel Protektorátu Čechy a Morava výrazně odlišovalo. Vyhraněným značením Židů měla být jednotná páska na rukávech, přičemž uvedený požadavek smyšleně odůvodňoval jako čistě politický, nikoli jakkoli rasový. K tomuto kroku však potřeboval souhlas Neuratha, který však Frankovu žádost odmítl, jelikož danou záležitost začal řešit sám Adolf Hitler. Na příkaz Hitlera tedy vydal dne 1. září 1941 velitel SS a gestapa Reinhard Heydrich závazné nařízení, jež všem Židům ukládalo povinnost nosit na oděvu šesticípou žlutou hvězdu s výrazným černým nápisem JUDE.¹⁷⁶

S konečnou platností byl vybrán hlavní představitel, respektive zástupce říšského protektora Reinhard Heydrich, jenž svojí nelítostnou diktaturou zapříčinil vyhlazení

¹⁷⁴SOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. s. 20.

¹⁷⁵FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. s. 54.

¹⁷⁶KLOBAS, Oldřich. *Malíř neumírá*. s. 39.

nemalé části obyvatel českého národa a navíc měl v úmyslu v této činnosti i nadále pokračovat.

Ve spolupráci se skupinami Silver A a Silver B měla tedy skupina Anthropoid realizovat atentát na Heydricha. V prosinci 1941 se plukovník Moravec vlastním značným úsilím zasadil o to, aby měl k dispozici letoun, který jednak vysadí na předem určené území dřívější Československé republiky obě skupiny Silver, které zajistí bezproblémové a zejména spolehlivé rádiové spojení s Londýnem, a samozřejmě také skupinu Anthropoid.¹⁷⁷ Po prvních dvou pokusech, které se neseťkaly s úspěchem, se napotřetí podařilo dne 28. prosince 1941 ve večerních hodinách odstartovat letoun, jehož posádku tvořila skupina Anthropoid i skupiny Silver.¹⁷⁸ Na území československého státu, respektive do obce Nehvizdy u Prahy, byli dne 29. prosince 1941 vysazeni rotmistr Jozef Gabčík a rotmistr Jan Kubiš ze skupiny Anthropoid, nadporučík Alfréd Bartoš, rotmistr Josef Valčík a svobodník Jiří Potůček ze skupiny Silver A a rotný Jan Zemek spolu s četařem Vladimírem Škachou ze skupiny Silver B.¹⁷⁹

Z bezpečnostních důvodů byli parašutisté „vystrojeni civilními obleky, které jim měly, spolu s falešnými doklady a s dalšími prostředky umožnit život v ilegalitě. Skupina Anthropoid neměla vlastní spojovací prostředky v podobě rádiové stanice, ani vlastní šifrovací klíč, který by umožňoval zašifrovat text tak, že by jej mohli číst jenom v Londýně. Gabčík s Kubišem dostali pouze záchytné adresy, přes které s nimi měla být později navázána spolupráce. Totéž platilo pro skupinu Silver B. Později, po vysazení, byli dle záchytných adres nalezeni skupinou Silver A. Jejich činnost rámcově řídil kapitán Alfréd Bartoš nebo nadporučík Adolf Opálka, formou vzkazů nebo osobním kontaktem.“¹⁸⁰

V dubnu 1942 byly podmínky ohledně provedení atentátu natolik příznivé, že se již započalo s jeho přípravou. Jednalo se zejména o tu skutečnost, že se Heydrich

¹⁷⁷ŠOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. s. 91.

¹⁷⁸Tamtéž, s. 93.

¹⁷⁹Tamtéž, s. 108.

¹⁸⁰Tamtéž, s. 96.

přestěhoval z Pražského hradu do zámku v Panenských Břežanech, odkud musel takřka denně dojíždět zhruba dvacet kilometrů do Prahy. A právě to se stalo obrovskou příležitostí pro aktéry budoucího atentátu na Heydricha, jelikož právě doprava automobilem zapříčinila jeho faktický konec. V případě plánovaného atentátu byly zjišťovány všechny možnosti, které by usnadnily a rovněž zajistily jeho uskutečnění bez toho, aniž by došlo k jakýmkoli chybám. Z tohoto důvodu byly veškeré jednotlivé kroky pečlivě plánovány, včetně místa a způsobu provedení atentátu a dalších souvisejících událostí, které by mohly v daném případě nastat. Celého plánu se vždy zúčastňoval i rotmistr Josef Valčík, který se tak zcela přirozeným způsobem do sestavování plánu zapojil a tímto se začlenil ke stávající skupině Anthropoid, která do té doby sestávala ze dvou členů.¹⁸¹

Ještě než mohlo k atentátu dojít, byla skupina Anthropoid spolu se skupinou Silver A a skupinou Out distance vyslána do Plzně, kde měla za úkol provést sabotáž v podobě bombardování Škodových závodů. Tato akce jim zabrala asi deset dní, jelikož bylo potřeba určitých příprav ve spolupráci s ostatními výsadkovými skupinami. K samotnému bombardování plzeňských závodů došlo v časných ranních hodinách dne 26. dubna 1942. Po této akci již nic nebránilo tomu, aby byly podniknuty všechny přípravné kroky k provedení atentátu na Heydricha.¹⁸²

9.3 Atentát a doba do Heydrichovy smrti

Místem, kde se měl atentát stát, byla poměrně prudká zatáčka v pražské čtvrti zvané Kobylisy, na níž musel řidič chtě nechtě kvůli vlastní bezpečnosti zpomalit. Právě tento okamžik považovala skupina Anthropoid za nejideálnější, protože mohla udeřit ještě v momentě, než se mohl automobil opět rychleji rozjet.¹⁸³

Celkový plán provedení atentátu měl být takový, že Josef Valčík se odebere do kopce nad onu křižovatku s ostrou zatáčkou, aby mohl čekajícího Gabčíka s Kubišem dostatečně brzy upozornit na přijíždějící zelený mercedes Reinarda Heydricha, načež

¹⁸¹ŠOLC, Jří. *Přijedeme za svítání*. s. 118.

¹⁸²Tamtéž, s. 124.

¹⁸³DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 258.

by Gabčík v předem dohodnutou vhodnou chvíli zaútočil na Heydricha zbraní a Kubiš ihned poté granátem. Po tomto incidentu měli oba aktéři uprchnout na jízdnicích kolech, která si předtím ponechali opřená na protější straně ulice. Ve skutečnosti však byly okolnosti provedení atentátu jiné, než se plánovalo a tudíž i očekávalo.¹⁸⁴

V den, kdy byl atentát na Reinarda Heydricha uskutečněn, bylo jasné slunečné počasí a Heydrich jel ze svého venkovského sídla do Prahy o něco později než obvykle, tudíž již byla skupina Anthropoid velmi nervózní, zda vůbec toho dne protektor do Prahy dorazí. Heydrich se pozdržel kvůli loučení se svojí rodinou, jelikož měl v úmyslu odjet na delší dobu do Berlína. Toho dne, přesněji 27. května 1942 kolem půl jedenácté dopoledne se konečně objevilo Heydrichovo auto na místě, kde na něho čekal Valčík, který prostřednictvím zrcátka, respektive jeho odlesku dal Gabčíkovi a Kubišovi znamení o tom, že Heydrich již přijíždí.¹⁸⁵ S vědomím toho, že Heydrich již přijíždí, mohla operace Anthropoid konečně začít. Kromě samotného Heydricha, který seděl na místě spolujezdce, se v automobilu se stáhnutou plátěnou střechou nacházel pouze jeho osobní řidič Johannes Klein, jenž byl současně příslušníkem jeho tělesné stráže SS. Heydrichův automobil musel v dané inkriminované situaci najet blíže k chodníku, aby se vyhnul přijíždějící tramvaji, a právě na tento okamžik oba aktéři atentátu netrpělivě čekali. Jozef Gabčík v rychlosti odhodil svůj plášť, pod nímž měl ukrytou zbraň, a přichystán k výstřelu namířil na Heydricha. Klein Heydricha na střelce upozornil, ale namísto toho, aby se pokusil ujet, na pokyn Heydricha automobil zastavil. Jelikož se jednalo o akci trvající pouze desítky vteřin, nebylo pravděpodobně příliš jednoduché rozhodnout se, jak se vůči střelci zachovat. Gabčík, který měl v zásobníku samopalů dvaatřicet stříelných rážek devět milimetrů, neměl obavy, že by svůj úkol zdárně neprovedl. Avšak právě v tuto nejméně neočekávanou chvíli jeho střelná zbraň naprosto selhala, jelikož po opakovaném stisknutí spouště nevydala ani jedinou ránu. Nato se dal Gabčík na útěk, přičemž za sebou již uslyšel ohlušující ránu, kterou způsobil granát hozený na Heydricha Kubišem. I když minul cíl asi o jeden metr, jednalo se o jediný zásadní úder, kterým úspěšně zakončil operaci Anthropoid.¹⁸⁶

¹⁸⁴ŠOLC, Jiří. *Přijedeme za svítání*. s. 25.

¹⁸⁵DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 258.

¹⁸⁶ŠOLC, Jiří. *Přijedeme za svítání*. s. 26.

Co se týká samotného Heydricha a jeho reakce na střelce, údajně se pokoušel na něj několikrát vystřelit, ale jeho zbraň nebyla nabitá. Výbuch granátu vyrazil dveře a tyto se tlakem vměstnaly do automobilu, což mělo za následek rozbití karoserie, přičemž malá střepina karoserie prorazila opěradlo sedadla spolujezdce a takto vnikla přes uniformu až do zad Heydricha, čímž ho velmi vážně zranila. Průvodními okolnostmi atentátu byl všudypřítomný zmatek, jenž nastal po výbuchu, který mimo jiné způsobil i rozbití skel v tramvaji. Lidé začali panikařit a prchali na všechny možné strany co nejdále od místa výbuchu.¹⁸⁷

Jelikož byl bombovým útokem zraněn pouze Heydrich, Klein se vydal za prchajícím Gabčíkem, který ho však zasáhl revolverem, který měl uschovaný jako záložnou zbraň. Kubišovi se také podařilo z místa atentátu dostat do bezpečí, ale na rozdíl o Gabčíka k útěku využil předem přichystané jízdní kolo a zbraň, kterou střílel do vzduchu a na četníky. Oba členové skupiny Anthropoid se dočasně ukryli v bytech členů OSVO.¹⁸⁸Není snadné jednoznačně popsat veškeré dílčí události, které se toho dne udály, už jen proto, že z mnoha svědectví vyplývají rozporuplné situace a okolnosti, které se při atentátu údajně měly stát. Také existuje mnoho „kdyby“, z nichž patrně nejzajímavější je následující tvrzení. *„Kdyby Heydrich zemřel již v zatáčce a s ním zahynuli i mstitelé, Lidice mohly žít. A s nimi tisíce dalších, zcela nevinných lidí. Čurda by nepromluvil, většina přechováváčů by zůstala neprozrazena.“*¹⁸⁹

Na první pohled se mohlo zdát, že atentát na Reinharda Heydricha byl spáchán úspěšně, avšak z výše uvedených důvodů vztahujících se k nefunkčnosti zbraně Gabčíka a nepřesném vržení granátu Kubišem byl Heydrich stále živ. Pro zranění, které ponejprve nevypadalo příliš vážně, byl převezen do nedaleké nemocnice na Bulovku, kde však lékaři po důkladném vyšetření shledali jeho poranění jako těžká. Poněkud zajímavý je fakt, že jakmile dorazil Heydrich do nemocnice, dostal se nejprve do péče čistě českých zdravotnických pracovníků, kteří kdyby chtěli nebo

¹⁸⁷SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 75.

¹⁸⁸DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 261.

¹⁸⁹SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 80.

našli odvalu, mohli započatý atentát vlastně dokončit. Jeden český doktor, jehož totožnost je neznámá, údajně vyčetl vrátnému, že namísto toho, aby Heydricha do nemocnice vpustil, měl ho raději rovnou zabít, protože by to bylo přičítáno danému zranění, které utrpěl. Asi hodinu po příjezdu Heydricha do nemocnice si ho již převzal do vlastní péče německý doktor, přednosta chirurgie profesor MUDr. Walther Dick, který ho počátkem 12. hodiny i operoval.¹⁹⁰

Bezprostředně před operací Heydricha přijel do nemocnice K. H. Frank, který zařídil, aby bylo celé chirurgické oddělení vyklizeno, jelikož měl za to, že Reinhard Heydrich jakožto nadčlověk nemůže sdílet prostory pod jednou střechou s žádnými jinými lidmi. Nato nechal nemocnici na Bulovce oblehnout vojskem jako preventivní opatření proti případnému dalšímu útoku na zastupujícího říšského protektora. Mezi dalšími funkcionáři, kteří téhož dne přijeli na Bulovku, byl Hácha a Krejčí, o čtyři dny později se dostavil dokonce i Himmler.¹⁹¹

Zatímco se Heydrichův zdravotní stav po prodělané operaci neustále zhoršoval a lékaři předpovídali pouze nepříznivé vyhlídky na uzdravení, náhle se po několika dnech začal jeho stav jakoby zázrakem zlepšovat. Dne 3. června 1942 byl Heydrich natolik v kondici, že se poprvé zcela sám na nemocniční posteli posadil a začal jíst. Znenadání se ale zhroutil, upadl do bezvědomí a už se více neprobral. Reinhard Heydrich zemřel na následky zranění dne 4. června 1942.¹⁹²

Následujícího dne a další dva dny poté byla Heydrichova rakev vystavena na Pražském hradě. Po tomto veřejném rozloučení byla prostřednictvím vlakové dopravy převezena do Berlína, kde se konal 9. června 1942 samotný státní pohřeb Reinharda Heydricha.¹⁹³ *Heydrich byl „pohřben jako jeden z velkých vládců starověku, jako jeden z polobohů, kterým zřídili chrám jejich slávy, ve kterém byly přinášeny krvavé oběti. Ráno 7. června bylo tělo uloženo na hradčanském nádvoří před obrovskou dřevěnou konstrukcí železného kříže, po*

¹⁹⁰SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 123.

¹⁹¹Tamtéž, s. 124.

¹⁹²Tamtéž, s. 126.

¹⁹³PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 204.

stranách s pylony s planoucími ohni v misách. Čestnou stráž drželi vysocí důstojníci wehrmachtu a SS. ¹⁹⁴

Určitou zvláštností spojovanou s úmrtím Reinharda Heydricha byla dlouhotrvající spekulace o tom, že Heydrichovu smrt nakonec zapříčinili sami Němci, a to nikoli z pouhé nedbalosti, ale úmyslně. Tímto úmyslem měl být odůvodněný německý teror vůči českému národu, který byl nastolen ihned po této události. ¹⁹⁵ Ze strany německých vůdců tedy šlo o jisté ospravedlnění se za nadcházející měsíce, které byly plné krutostí a zabíjení namířené opět proti českému obyvatelstvu.

¹⁹⁴DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. s. 287.

¹⁹⁵SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 127.

10 HEYDRICHIÁDA

I když se po mnoha peripetiích podařilo atentát na Reinharda Heydricha úspěšně vykonat a většina českého národa tuto událost oslavovala, nesl s sebou tento skutek i jisté negativní skutečnosti, které se ve výsledku obrátily právě proti obyvatelstvu Protektorátu Čechy a Morava. V důsledku spáchání atentátu na Heydricha začala německá okupace ještě více sílit a mnohem razantněji projevovat svoji diktaturu a moc, která zpravidla končila cíleným vyvražďováním zcela nevinného obyvatelstva, ať už se jednalo o lidi, kteří jakýmkoli způsobem poskytli atentátníkům pomoc či nikoliv nebo se pouze jakkoli okupantům znelíbili. Odstraňování byli nejen muži, ale i ženy a takřka nic netušící děti a to buď jednotlivě, nebo hromadně.

Veškeré hrůzy páchané na lidech měly úzkou souvislost s realizací již zmíněného atentátu, avšak mnoho odborníků a historiků na danou válečnou dobu má za to, že tyto činy by byly tak či tak vykonávány i bez toho, aniž by byl atentát fakticky spáchán. Naopak, likvidace českého národa by s největší pravděpodobností neustále pokračovala a Německo by tak násilně postupně uplatnilo veškeré možnosti, kterým by si obyvatelstvo nadobro podrobilo.

Ještě než byl zmiňovaný atentát skutečně spáchán, vytvořil Heydrich svoji vlastní politickou koncepci, na jejímž základě měl v plánu jednou pro vždy vyřešit situaci a postavení českého národa vůči Německu. Na základě tohoto plánu měli být Češi rozřazeni do jednotlivých kategorií, na nichž však závisela jejich budoucnost, respektive dokonce jejich život. Kategorie spočívaly v asimilaci, kastraci a likvidaci, přičemž největší nebezpečí Heydrich viděl v lidech velmi inteligentních, chytrých a čestných, kteří mohli ohrozit jeho plány a právě tyto hodlal co možná nejdříve nelítostně likvidovat. Po realizaci atentátu na Heydricha začali tuto politickou koncepci bohužel naplňovat jeho němečtí nástupci a ostatní představitelé německé diktatury jakožto zadostiučinění proti českému národu, který si dovolil zasáhnout proti vrchnímu představiteli německé moci. Ze strany Německa se tak jednalo čistě o akt pomsty a prokázání německé nezlomnosti.¹⁹⁶

¹⁹⁶SOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. s. 23.

Výraz heydrichiáda je tedy souhrnným označením všeho bezpráví, násilí a krutosti páchaných na lidech bezprostředně po uskutečnění atentátu na Reinharda Heydricha. Jednalo se o krutou odplatu, jíž němečtí vykonavatelé diktatury tímto odpovídali českému národu, že tento čin nezůstane nepotrestán a současně se jednalo o dramatické zastrašování proti případnému dalšímu útoku vedenému proti německé okupaci. Heydrichiáda představovala období trvající až několik měsíců po předmětném atentátu. Je však třeba zmínit, že oběťmi heydrichiády se nestali pouze přímí účastníci atentátu a jejich pomocníci, ale i jejich rodinní příslušníci, kteří mnohdy o plánovaném atentátu neměli ani tušení. Mezi nesčetným množstvím obětí byli i úplně nevinní lidé bez ohledu na jejich rasu, pohlaví či věk.

Z čistě taktického cíle se Němci při popravách Čechů zaměřili i na literární tvůrce, tedy spisovatele a básníky, čímž měli v úmyslu odstranit básnické myšlenky a vůbec básnické vyjadřování v rámci původního Československa, které by mělo po skončení války český národ co nejvíce poškodit, a to spíše z psychologického hlediska, jelikož by po zažitých traumatech během válečného období neměli k dispozici tolik potřebné optimistické básně naplněné radostí, láskou a oslavováním života. V této souvislosti byl 1. června 1942 úmyslně zastřelen Vladislav Vančura a dalších sedmnáct českých vlastenců bez toho, aniž by se něčím provinili.¹⁹⁷

Ještě v týž den, kdy byl spáchán atentát na Reinharda Heydricha, nařídil Hitler K. H. Frankovi vydat výnos, který obsahoval následující informace v jednotlivých bodech.

1. *„Dne 27. května 1942 byl v Praze spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Heydricha. Na dopadení pachatelů se vypisuje odměna 10 milionů K. Každý, kdo pachatele přechovává nebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou svou rodinou.*

2. *Nad okresem oberlandratu v Praze se vyhláší oznámením této zprávy v rozhlase civilní výjimečný stav. Nařizují se tato opatření:*

a) *Zákaz vycházet z domů pro veškeré civilní obyvatelstvo od 27. května 21. hodiny až do 28. května 6. hodiny.*

¹⁹⁷SÝS, K.arel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 102.

b) *Na tutéž dobu se uzavírají veškeré veřejné zábavní podniky a zastavuje se veškerá veřejná doprava.*

c) *Kdo se přes tento zákaz v uvedené době objeví na ulici, bude zastřelen, nezůstane-li stát na první výzvu.* ¹⁹⁸

V pozdních večerních hodinách 27. května 1942 byl civilní výjimečný stav rozšířen na celý Protektorát Čechy a Morava. Tento výnos znamenal pro český národ jedno z nejkrutějších a nejkrvavějších období, které kdy lidé vůbec zažili. ¹⁹⁹ Pro obyvatele Protektorátu Čechy a Morava nastaly dny plné strachu, jelikož ve snaze vyhledat atentátníky byly bez jakéhokoli upozornění prohledávány domy a další přílehlé prostory, lidé byli zatýkáni, vyšetřováni a v případě nalezení jakékoli nesrovnalosti obviněni, odsouzeni a následně popraveni, mnohdy i se svými rodinami. Jednalo se období naprostého bezpráví, zastrasování, utlačování, vyhrožování a vyvražďování lidí bez ohledu na to, zda byli s aktéry atentátu ve spojení či nikoli. Údajně bylo z celkového počtu sedmi milionů Čechů vyšetřováno plných pět milionů lidí, na něž bylo nasazeno až čtyři sta padesát tisíc německých ozbrojenců. Není tedy divu, že neuvěřitelná spousta zcela nevinných lidí byla připravena o život bez toho, aniž by o tomto incidentu byl proveden jakýkoli zápis, záznam nebo se vedlo vyšetřování. Bylo totiž nasnadě, že není možné jakýmkoli způsobem kontrolovat práci takového počtu německých nacistických ozbrojenců. ²⁰⁰

Platnost tohoto takzvaného stanného práva trvala až do 3. července 1942 a podle dostupných údajů bylo údajně popraveno bezmála tři tisíce dvě sta lidí, avšak z jiných zdrojů plyne počet obětí mnohem vyšší. ²⁰¹ Vraždění českého národa bylo navíc přímo podporováno ze strany K. H. Franka, který vydal rozkaz zastřelit jakéhokoli Čecha při sebemenším kladení odporu či jen nepatrného náznaku odporu při zatýkání. K. H. Frank tuto vizi ještě navíc podpořil slovy „*Lépe deset Čechů mrtvých než jeden Němec uražený nebo zraněný!*“ ²⁰²

¹⁹⁸IVANOV, Miroslav. *Atentát na Reinharda Heydricha*. s. 235.

¹⁹⁹Tamtéž, s. 236.

²⁰⁰SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 98.

²⁰¹Tamtéž, s. 97.

²⁰²Tamtéž, s. 98.

Obyvatelé Prahy i celého Protektorátu Čechy a Morava byli vystrašení, neustále se strachovali o životy své i celé rodiny a na nařízení německých vrchních představitelů totalitní moci museli veřejně povinně truchlit za Heydrichovo úmrtí. Dokonce i lidé v koncentračních táborech zakusili ještě horší podmínky než doposud, a to jako určité zadostiučinění ze strany Němců.

Jedním z mnoha neblahých incidentů, které měly přímou spojitost s uskutečněním atentátu na Heydricha, byl útok na kostel svatého Cyrila a Metoděje nacházejícího se v Resslově ulici v Praze, v němž téhož času působila pravoslavná církev v čele s předsedou Sonnewendem, jenž spolu s ostatními církevními hodnostáři a dalšími ochotnými pomocníky poskytl sedmi účastníkům útočného atentátu úkryt a také pomoc se zásobováním. I přesto, že úkryt byl dostatečně tajný a bezpečný, na základě zrady dne 18. června 1942 došlo k útoku, při němž německé vojsko několik pomocníků atentátníků zatklo, přičemž ostatní lidé byli zastřeleni, kostel poničen a zrušeno. Samotní atentátníci se sami zastřelili s myšlenkou, že již není žádná možnost utéci.²⁰³ Cesta, která vedla německé nacisty přímo k vykonavatelům atentátu na Heydricha, byla pro český národ cestou zrady. Oním zrádcem, který poslal vlastní spojence na smrt, byl parašutista z výsadku Out distance Karel Čurda, který se sám bez jakéhokoli donucení či ohrožení života vzdal 16. června 1942 gestapu a následně nejenže vyzradil jména všech sedmi členů, ale prozradil i jejich úkryt a v neposlední řadě i veškeré informace o jejich rodinách.²⁰⁴ S největší pravděpodobností tak reagoval na vyhlášení ze dne 13. června 1942, v němž K. H. Frank oznámil úplnou beztrestnost a nemalý finanční obnos pro ty osoby, které ví, kde se ukrývají útočníci na Heydricha.²⁰⁵

Osobnost a vůbec byt' jen jméno Karel Čurda se stalo jakýmsi synonymem zrady, nedodržení vojenského slibu přísahy a podkopání snahy českého národa za osvobození Československa. Ke Karlu Čurdovi se váže několik zvláštních a nepříliš jasných skutečností, jež jsou spojeny již s jeho přijetím do výsadkové skupiny Out

²⁰³KÝR, Karel. *Zaváté stopy české historie: O polozapomenutých osobnostech a událostech.* s. 80.

²⁰⁴JENŠÍK, Miloslav. *Heydrich kontra Anthropoid: Známe celou pravdu?* s. 40.

²⁰⁵SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků.* s. 137.

distance. Na základě svědectví bývalých členů jednotky, kde dříve Čurda působil, se jednalo o muže velmi zvláštních povahových rysů, nedostatečné psychické i fyzické kondice, který se často nechával slyšet, že vlastně ani nevidí důvod, proč by měl bojovat proti nacistům. Navíc přijetí do výsadku Out distance bylo výhradně podmíněno maximální věkovou hranicí třiceti let, kterou ale Čurda v dané době již překročil.²⁰⁶ Čurda byl údajně bezcharakterní, problémový, neplnil důsledně své úkoly, jež mu byly jeho velitelem Adolfem Opálkou udělovány a dokonce i riskoval prozrazení celé skupiny. Po vykonaném atentátu na Heydricha se bohužel naplnily obavy mnoha lidí, které na jeho nedostatečné kvality mnohokrát upozorňovali. Karel Čurda ve svém poslání absolutně selhal, zradil nejen výsadkovou skupinu, ale i ostatní spojence, kteří se na akci podíleli, čímž přímo ohrozil neskutečné množství lidských životů.²⁰⁷

Další takřka podobný scénář, avšak s mnohem dalekosáhlejšími a hrůzostrašnějšími následky, se odehrál v Lidicích a Ležákách. Tragický příběh těchto dvou vesnic je v současné době natolik známý, že by nebylo nutné ho obšírně vysvětlovat, avšak jeho samotná důležitost je z hlediska minulosti i pro současnou generaci příliš významná a neradno na ni tudíž zapomínat, nehledě na to, že i pro účely této práce je neméně důležitým faktickým článkem či nezbytným navazujícím doplňkem.

10.1 Lidice a Ležáky

Příběh Lidic, obce nacházející se na území mezi Prahou a Kladnem, je sám o sobě velmi tragický, ale při hlubšímu nahlédnutí do jeho vzniku a vůbec zamotané spleti všech událostí je až osudně drastický, šokující a strašlivý. Podle dostupných informací a záznamů se totiž jednalo o krutý omyl, způsobený lehkovážným napsáním jednoho dopisu, který obsahoval údaje, jež neměly se skutečnou pravdou pranic společného. A právě na tuto neúmyslnou lehkomyšlnost a neskutečnou náhodu, s níž souviselo vyvražďování naprosto nevinných lidí, doplatili obyvatelé Lidic.

²⁰⁶JENŠÍK, Miloslav. *Heydrich kontra Anthropoid: Známe celou pravdu?* s. 97.

²⁰⁷Tamtéž, s. 98.

Vše začalo u starosty města Slaného, jímž byl Jaroslav Pála, který byl současně majitelem firmy Palaba specializující se na výrobu suchých baterií. Bez jakéhokoli náznaku zdržení se nebo studu pravidelně otevíral poštu svých zaměstnanců s tím, že právě dne 3. června 1942 se mu do rukou dostal dopis adresovaný dělnici Anně Maruščákové. Její přítel Milan Říha jí v něm napsal zprávu, že se uvidí během daného týdne a potom již nikdy. Také se jí omlouval za zdržení tím, že pro neustálou práci a starosti nemá příliš mnoho času, ale že již alespoň vykonal, co chtěl. Dále se zmínil o tom, že trávil noc na Čabárně, což je přírodní rezervace nacházející se nedaleko Kladna. A bohužel Pála buď ze strachu o svoji vlastní bezpečnost, nebo s vidinou možnosti lehce vydělaných peněz odevzdal tento dopis strážmistru Vybíralovi z přilehlé četnické stanice, protože se domníval, že pisatelem dopisu je jeden z účastníků atentátu na Reinharda Heydricha.²⁰⁸ Zde již události nabraly velmi rychlý spád. Maruščáková byla zatčena a vyslýchána, informace z dopisu se dostaly až do kladenského gestapa, načež 9. června 1942 vydal Hitler rozhodnutí o vyhlazení Lidic.²⁰⁹

Nikoho nezajímalo, že zpráva v dopise znamenala pouze ukončení jednoho milostného románu a že dopis napsal ve skutečnosti Václav Říha, který byl ženatý a prostřednictvím předmětného dopisu chtěl s dívkou ukončit veškeré styky. Václav Říha totiž vystupoval před Maruščákovou jako Milan, aby nebyl případně prozrazen, a jako důvod ukončení vztahu dívce řekl, že se stal členem odboje a nyní se musí na dlouhý čas ukrýt.²¹⁰

Gestapo bylo však s uvedeným sledem událostí velmi spokojeno, protože se jim konečně dostal do rukou někdo, koho mohli označit jako pachatele atentátu na Heydricha, jelikož do té chvíle nemohli nikomu přijít na stopu. Pouze potřebovali někoho obvinít, aby dali najevo svůj úspěch v pátrací akci. Na základě četných výslechů rozhodli, že skutečným pachatelem atentátu byl Josef Horák pocházející z Lidic a že jeho komplicem byl Josef Stříbrný, taktéž rodák z Lidic. Gestapo navíc zjistilo, že oba muži byli parašutisté, kteří roku 1939 uprchli do Anglie

²⁰⁸ŠOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. s. 157.

²⁰⁹Tamtéž, s. 159.

²¹⁰SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 133.

k československému vojsku. To již byla pro gestapo dostatečně silná informace navíc ve spojitosti s výpovědí získanou od Anny Maruščákové.²¹¹

Rozuzlení výše uvedených spleťných událostí a informací je následující, poměrně jednoduché a logické. V roce 1939 měl Václav Říha alias Milan v úmyslu spolu s lidickými přáteli Josefem Horákem a Františkem Stoncnerem uprchnout do Anglie a sloužit u československé jednotky. Říha požádal Maruščákovou, aby do Lidic vyřídila vzkaz pocházející od Josefa Horáka, že „*Pepík je zdrav, má se dobře a nemusí mít o něho žádnou obavu*“. Není ale známo, jakým způsobem k této zprávě přišel. Při výslechu Maruščáková potvrdí, že měla předat pozdrav od Říhy a Říha dokonce přitaká, že tomu není tak dávno, kdy Horáka osobně potkal. Zde také není znám důvod, proč toto tvrzení Říha pronesl, když muselo být s největší pravděpodobností nepravdivé, jelikož Horák byl stále v Anglii.²¹² Anna Maruščáková

a Václav Říha byli popraveni v Mathausenu 24. října 1942. Jaký vedl život Pála, není jasné, neví se ani, zda cítil vinu či alespoň výčitky svědomí za ztracené životy nevinných dětí, žen a mužů a nad tím, jak lehkomyšlně se zachoval při přečtení jednoho zcela nevýznamného dopisu, který navíc vůbec nebyl určen do jeho rukou.

Gestapo svůj hrůzostrašný čin v Lidicích odůvodňovalo tím způsobem, že obyvatelé Lidic pomáhali atentátníkům, a to i přesto, že vlastním vyšetřováním vlastně vůbec nic nezjistilo. Dne 10. června 1942 byly Lidice nemilosrdně vyhlazeny, zachránilo se jen nepatrné množství lidí, kteří v ten krutý den měli neskutečné štěstí. Celkový počet popravených lidí je odhadován na takřka pět set.²¹³

Podobný krutý osud jako Lidice postihl o deset dní později i obci Ležáky u Louky v okrese Chrudim, v níž byli zastřeleni všichni dospělí obyvatelé, tedy muži i ženy, jelikož údajně poskytli pomoc a přístřeší parašutistům, kteří se zúčastnili atentátu na Heydricha. Ležáky byly vypáleny, celkem třináct dětí bylo odvečeno, přičemž zpět se vrátili pouze dvě děti.²¹⁴

²¹¹SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 134.

²¹²Tamtéž, s. 134.

²¹³Tamtéž, s. 135.

²¹⁴GRONSKÝ, Ján. *1914 – 1945*. s. 409.

Heydrichiáda byla „nejtěžším obdobím českého národa za okupace. Popravy, deportace do koncentračních táborů, vypálení Lidic a Ležáků a jejich srovnání se zemí. Osud Lidic se stal vážným mementem, hrozbou i nátlakem, osudem Lidic se nacisté snažili dostat český národ na kolena.“²¹⁵

Vyhlazení však původně nemělo skončit u Lidic a Ležáků, ale naopak mělo i nadále pokračovat, tentokrát měly být na řadě Bernatice v jižních Čechách. I když není znám přesný důvod, naštěstí k tomuto hrůznému činu již nedošlo, možnou příčinou by ale mohl být vysoký odpor přicházející ze zahraničí.²¹⁶

²¹⁵PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. s. 218.

²¹⁶SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. s. 136.

11 OHLAS ATENTÁTU V ZAHRANIČÍ

Jakmile byla zpráva o atentátu a později i o úmrtí Reinharda Heydricha zveřejněna, nedala se samozřejmě nikterak před světem utajit. Tato překvapivá informace takřka okamžitě získala ze strany zahraničních zemí nebývalé velký ohlas, pravděpodobně už jen proto, že žádný ze zahraničních států nedokázal zneškodnit takto vysoce postaveného nacistického vykonavatele německé moci.

Atentát na Reinharda Heydricha byl ostatními zeměmi velmi vítaný a nejen sovětské tiskové zprávy, ale i tisk americký, anglický a francouzský dával veřejně najevo překvapení a úlevu. Zahraniční země, respektive země, které podepsaly v roce 1938 Mnichovskou dohodu, reagovaly na atentát zejména takovým způsobem, že ještě v průběhu letních měsíců roku 1942 zcela dobrovolně a ze své vůle od Mnichovské dohody odstoupily, což pro bývalou Československou republiku znamenalo prvotní krok k opětovnému obnovení poválečného stavu Československa a tedy i zpětného získání a připojení zabraného území.²¹⁷

Kupříkladu v Moskvě „*listy Pravda, Krasnaja Zvezda a Izvestija vysoce oceňovaly, že český lid nebyl umlčen ani pokořen.*“²¹⁸ Také tehdejší generální tajemník Komunistické internacionály Vasil Kolarov pronesl oficiální cestou v rozhlasovém vysílání, že „*výstřely v Praze nepřesvědčivějším způsobem prokázaly úplný krach pokusů hitlerovských banditů zlomit ducha svobodomyšlných národů. Atentát na Heydricha je dalším důkazem hrdinství českého lidu.*“²¹⁹ Takovéto podobné zprávy přicházely takřka z celého světa.

Je jistě zajímavé, že i v současné moderní době neupadla nacistická diktátorská osoba Reinharda Heydricha v zapomnění. Na základě osobních zkušeností tuto skutečnost potvrzuje i sám spisovatel Miroslav Ivanov, autor knižního díla zvaného *Atentát na Reinharda Heydricha*, který zaznamenal na svou literární publikaci pozitivní ohlas a recenze takřka z celého světa, zejména od čtenářů ze Sovětského

²¹⁷KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. s. 125.

²¹⁸IVANOV, Miroslav. *Atentát na Reinharda Heydricha*. s. 310.

²¹⁹Tamtéž, s. 311.

svazu, Polska, Velké Británie, Spojených států amerických, Itálie, Francie či Bulharska.²²⁰ Znenadání bylo českému národu projeováno uznání za to, že se v boji za svobodu nevzdal, ale naopak nepřestal bojovat za to, v co věřil, tedy za obnovení Československa, znovuzískání svobody, zavedení demokratického systému, uplatňování spravedlnosti a dodržování lidských práv.

Atentát vzbudil ve světě opravdu velký a pozitivní ohlas, což v důsledku vedlo k anulaci Mnichovské dohody ze strany spojenců-signatářů. Jistě pozoruhodné je také to, že již v roce 1943 vzniklo v Hollywoodu první filmové zpracování atentátu na R. Heydricha, které natočil německý režisér Fritz Lang pod názvem *I katové umírají*. Jedná se však o propagandistické dílo, které nelze považovat za relevantní zdroj informací. Za pozornost jistě také stojí dílo československé kinematografie z roku 1964 s názvem „Atentát,“ který zpracovává historické události atentátu na Heydricha. Jedná se o poměrně přesnou rekonstrukci celé události pod režijní taktovkou Jiřího Sequense. Ačkoliv byl význam akce skupiny Anthropoid dalekosáhlý pro poválečný vývoj ČSR, trvalo dlouhých 67 let, než se objevil pomník hrdinné akce výsadkářů. I když v době roku 1942 se sovětský tisk vyjadřoval velmi nadšeně o hrdinství českého národa, po válce byla role nekomunistického zahraničního odboje a exilu z politických důvodů prakticky ignorována.

²²⁰IVANOV, Miroslav. *Atentát na Reinharda Heydricha*. s. 321.

12 ZÁVĚR

Osoba Reinharda Heydricha, ale i ostatních německých nacistických diktátorů by neměla být nikdy zapomenuta, což platí jak pro blízkou, tak i pro velmi vzdálenou budoucnost. Lidé by neměli zapomínat na hrůzostrašné činy, které se děly během druhé světové války, ale nejen během této války. Každé válečné tažení je zavrženíhodné, protože přináší pouze utrpení, strach, bídu a smrt. I přesto, že byl Reinhard Heydrich prostřednictvím atentátu zlikvidován, nechal po sobě neskutečné množství lidských obětí, zničil mnoho životů a jako svůj odkaz zanechal pouze zkázu a bolest. Navíc činy, které byly páčány vůči českému národu po uskutečnění atentátu, byly svojí krutostí a množstvím poprav nevinných lidí neuvěřitelně drastické.

Ke způsobu vnímání českého národa v zahraničí přispěla nemalou měrou zejména činnost exilové vlády v Londýně. Tato vláda v čele s Edvardem Benešem a dalšími význačnými osobnostmi prvorepublikové éry dokázala změnit vnímání Čechů, kteří v očích západních představitelů byli příliš slabí, než aby sami přežili. Neustálé prosazování československých zájmů nejen co se obnovy poválečné ČSR týče a anulaci Mnichovské dohody zvláště, ale také samotný atentát na R. Heydricha – to vše změnilo obraz československého národa coby země, která umí bojovat za sebe a své vlastní zájmy. Ne náhodou proto byl realizován tento atentát v době, kdy byl československý odboj považován Sověty i západními spojenci za příliš pasivní. Samotný atentát na R. Heydricha byl klíčovým zlomem v pozici exilu a jeho vyjednávání z hlediska poválečné obnovy ČSR. Jednalo se o velký úspěch, který pozvedl československý stát v očích celosvětové veřejnosti. Tvrdá odplata v podobě vyhlazení obcí Lidice a Ležáky jen umocnila vnímání obětí, které byl československý národ schopen v boji za svou svobodu. Napojení domácího odboje skrze Eliáše na londýnský exil byl klíčovým předpokladem pro úspěšný zahraniční odboj a činnost exilové vlády v Anglii, přestože po roce 1941 došlo k určitému rozkolu mezi zahraničním a domácím odbojem hlavně v otázkách poválečného budování nového československého státu. Díky získaným informacím mohli představitelé exilu lépe reagovat na události v Protektorátu a poskytovat instrukce domácímu odboji. Vyslání několika skupin parašutistů z Anglie do Protektorátu bylo

jen vyvrcholením činnosti londýnského exilu a reakcí na události v okupovaném Československu. Perzekuce, kterým český národ musel čelit v době Heydrichova působení v Protektorátu, se řadí mezi nejtraumatičtější období českých národních dějin.

V dnešní době existuje mnoho hypotéz o možných příčinách naplánování a vykonání atentátu na Heydricha. V první řadě je všeobecně uznáván zájem exilové londýnské vlády, která potřebovala přesvědčit západní mocnosti o důležitosti československého státu coby spojence proti Hitlerovi. Dalším významným faktorem, jenž bývá často dáván do spojitosti s realizací atentátu, je tvrdá represe vůči českým elitám. Právě Heydrich dal souhlas s popravou A. Eliáše a dalších významných osobností československé společnosti. Možná likvidace českého národa tak nabyla zřetelnějších obrysů. Situace protektorátní vlády a tamního odboje nedávala exilové vládě mnoho dalších možností než realizovat svou samostatnou akci proti Heydrichovi. Spolupráce mezi londýnským exilem a protektorátní vládou zvláště po Eliášově zatčení začala váznout. Navíc s příchodem Krejčího vlády a reformy administrativního aparátu již nebylo možné tolik ovlivňovat nacistické zásahy do protektorátních záležitostí. Existují zde také některé konspirační teorie, které přisuzují realizaci atentátu hlavně rivalitě nacistických elit, které se cítily být ohroženy vzrůstající Heydrichovou mocí. Toto hledisko však nenabízí žádné relevantní důkazy o podílu nacistů na Heydrichově smrti.

13 SEZNAM LITERATURY

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

BENEŠ, Edvard, ŠOLC, Jiří. *Edvard Beneš: Vzkazy do vlasti*. Praha : Historický ústav AČR, 1996.

CUHRA, Jaroslav a Jaroslav CUHRA. *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006, 358 s., [8] s. map. příl. ISBN 80-7185-794-7.

ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě: (1939-1945)*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1997, 534 s., [32] s. il. ISBN 80-204-0609-3.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999, 470 s. ISBN 80-86101-19-3.

ČERNÝ, Václav. *Paměti*. 2. vyd. London: Rozmluvy, 1985, 516 s.

DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: Politická biografie českého demokrata II*. Praha : Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1473-1.

DESCHNER, Günther. *Reinhard Heydrich: Architekt totální moci*. Praha : Rybka, 2002. ISBN 978-80-86182-62-2.

ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. Praha : Práh, 2002. ISBN 978-80-7252-058-x.

EMMERT, František. *Česká republika a dvojí občanství*. Praha : C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-383-7.

FIDLER, Jiří. *Atentát 1942*. Praha : Jota military, 2002. ISBN 978-80-7217-177-1.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha : Themis, 1996. ISBN 978-80-85821-35-4.

GRONSKÝ, Ján. *1914 – 1945*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-1027-6.

HONZÍK, Miroslav. *Za Heydrichem otazník*. Praha : Práce, 1989. ISBN 80-208-0768-3.

IVANOV, Miroslav. *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha : Panorama, 1987. 11-085-87.

JELÍNEK, Tomáš. *Pojišťovny ve službách hákového kříže: Prosazování německých zájmů v protektorátním pojišťovníctví, arizace pojistek a mezinárodní odškodňování*. Praha : Karolinum, 2015. ISBN 978-80-24624-95-2.

JENŠÍK, Miloslav. *Heydrich kontra Anthropoid: Známe celou pravdu?* Praha : Epoque, 2011. ISBN 978-80-7425-065-1.

KAZIMOUR, Ivan. *Edvard Beneš bez adorace*. Praha: E-knihy jedou, 2015. ISBN 978-80-75122-13-1.

KEPRTA, Josef. *Zápas o svobodu: druhá světová válka a její účastníci*. První vydání. V Praze: Státní nakladatelství, 1947, 170-[II] s.

KLOBAS, Oldřich. *Malíř neumírá*. Praha : Dobrý důvod, 2004. ISBN 978-80-90354-60-9.

KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005, 1109 s. ISBN 80-7203-612-2.

KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. Praha : Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2860-8.

KÝR, Karel. *Zaváté stopy české historie: O polozapomenutých osobnostech a událostech*. Praha : E-knihy jedou, 2013. ISBN 978-80-878-5624-6.

LOCKHART, Robert Hamilton Bruce. *Přichází zučtování*. 1. vyd. Praha: František Borový, 1948, 489 s.

LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1999, 374 s. ISBN 80-7260-015-x.

NĚMEČEK, Jan, KUKLÍK, Jan. *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1.

MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 978- 80-86432-56-4.

MŮCKE, Pavel. *Místa paměti druhé světové války: Svět vojáků československého zahraničního odboje*. Praha : Karolinum, 2015. ISBN 978-80-24629-26-1.

ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. Praha : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-131-1.

ORT, Alexandr. *Dr. Edvard Beneš: Evropský politik*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 1993. ISBN 978-80-7079-243-8.

PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945)*. Praha : Horizont, 1997. ISBN 978-80-7012-088-6.

SÝS, Karel. *Akce Heydrich: Příliš mnoho otazníků*. Praha : BVD, 2008. ISBN 978-80-87090-15-2.

ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Osudné spojení: Praha a Moskva 1920-1948*. První vydání. Praha: Mladá fronta, 2015, 286 stran. ISBN 978-80-204-3823-2.

ŠOLC, Jiří. *Přijdeme za svítání*. Praha : Naše vojsko, 2005. ISBN 978-80-206-0800-1.

ŠVEC, Michal. *Komunální politika ve Velké Praze*. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-24622-01-9.

TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. Vyd. 1. Bratislava: Perfekt, 2005, 301 s. ISBN 80-8046-288-7.

TEJCHMAN, Miroslav. *Zdvihnout pušku a jít bojovat: (2. československý odboj)*. Vyd. 1. Jinočany: H&H, 1992, 57 s., [8] s. fotogr. ISBN 80-85467-55-0.

ZÍMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno : Masarykova univerzita, 1997. ISBN 978-80-210-1354-4.

14 RESUMÉ

The text is focused on the causes and consequences of the assassination of Reinhard Heydrich as one of the principal figure of Nazi state. At the time when Heydrich arrived to Prague as a deputy reich protector, the war had been fully developed. Czechoslovakia did not exist anymore and in its western part was replaced by Protectorate Czech and Moravia. Slovakia split from Czechoslovakia and declared its own independent state. After the declaration of the Munich agreement president Benes resigned and left to England. It was just in London, where an exile government led by Benes had been created. The recognition of the above mentioned exile government as an official representative of the Czechoslovakian state became the principal goal, which stood behind all the Benes' efforts. The new creation of the Czechoslovakia state in its prewar extension presented the background of all attempts of the London exile government. This is basic historical and political context of the realization of the assassination of R. Heydrich. The urgency of Heydrich's removal became more important yet after Heydrich had launched very brutal repressions of the Czech elites in Protectorate. Also the critique of the Czech resistance's pasivity in Protectorate alarmed E.Benes and cause lot of problems during negotiations with the Western allies about the recognition of London exile government and the future afterwar arrangement. The realization of the successful assassination of the highly positioned representative of the Nazi power became a tool for the improvement of the prestige od the Czech resistance abroad.

15 SEZNAM PŘÍLOH

Obr. I: Jan Kubiš a Josef Gabčík

Obr. II: Československý vojenský odboj v Londýně

Obr. III: Reinhard Heydrich

Obr. IV: Heydrichův Mercedes po atentátu

Obr. V: Oznámení o atentátu v Poledních listech

Obr. VI: Památník Operace Anthropoid

Obr. VII: Pamětní deska na kostele sv. Cyrila a Metoděje

PŘÍLOHA 1

Jan Kubiš a Josef Gabčík (<http://celemvzad.cz>)

PŘÍLOHA 2

Československý vojenský odboj v Londýně. Zleva- gen. František Moravec , gen. Sergej Ingr, Edvard Beneš, gen. Rudolf Viest.
(<http://holocaustresearchproject.org>)

PŘÍLOHA 3

Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě Reinhard Heydrich
(<http://ceskatelevize.cz>)

PŘÍLOHA 4

Heydrichův Mercedes po atentátu 27.5. 1942

(<http://zpravy.idnes.cz>)

Práce ve čtení: 5. října 1942. — Číslo 111. — Ročník XVI.

Polední list

Zvláštní vydání

ATENTÁT

na Zastupujícího říšského protektora

Deset milionů Kč odměny

za předmětné údaje, které povedou k dopadení pachatelů

Dne 27. května 1942 od 19.30 hod. byl vyhlášen stav na zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě. Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě byl zabit v Praze v úvodu ulice Křižovatky. Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě byl zabit v Praze v úvodu ulice Křižovatky. Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě byl zabit v Praze v úvodu ulice Křižovatky.

VÝNOS

Říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. května 1942.

V zvláštním oznámení na Zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě vyhlášen stav na zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě. Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě byl zabit v Praze v úvodu ulice Křižovatky.

Číslo I. Číslo II.

Oznámení o atentátu v Poledních listech 28.5.1942 (<http://simonak.eu>)

PŘÍLOHA 6

Památník Operace Anthropoid (<http://army.cz>)

PŘÍLOHA 7

Pamětní deska na chrámu sv. Cyrila a Metoděje (zdroj: autor)